

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Koaliční vláda Konzervativní strany a Liberálních
demokratů ve Spojeném království**

Petra Kotíková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

**Koaliční vláda Konzervativní strany a Liberálních
demokratů ve Spojeném království**

Petra Kotíková

Vedoucí práce:

PhDr. Mgr. Petr Jurek

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Mgr. Petru Jurkovi za odbornou pomoc, cenné rady a věnovaný čas.

Petra Kotíková

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Krize westminsterského systému.....	10
2.1. Marginalizace třetích stran.....	10
2.2. Marginal seats.....	14
2.3. Nerovnoměrné přidělování mandátů.....	15
3. Kritéria pro rozhodování voličů během voleb 2010.....	19
3.1. Valenční teorie.....	20
3.1.1. Dominantní valenční téma voleb 2010.....	21
3.1.2. Image lídrů stran.....	23
3.1.3. Stranická identifikace.....	29
4. Současná podoba stranického systému.....	31
4.1. Tři typy dvoustranických systémů.....	32
4.2. Změny ve stranickém systému v 90. letech.....	34
4.3. Pravděpodobnost vzniku další koaliční vlády.....	42
4.4. Další názory na možnost opětovného vzniku koalice.....	46
5. Závěr.....	48
Seznam zdrojů.....	52
Resumé.....	59
Přílohy.....	61

1. Úvod

Spojené království je považováno za typický příklad dvou-stranického systému. U vlády tradičně alternují dvě hlavní politické strany – Labour Party a Conservative Party, které vytvářejí zpravidla jednobarevné kabinet, a to již od 20. let 20. století, kdy se Labour Party stala jednou ze dvou nejsilnějších politických stran v zemi a nahradila tak v této pozici Liberal Party. Vítězné strany dokonce preferovaly spíše menšinové jednobarevné vlády, než koalice, a to i v takových případech, kdy strana sice vyhrála volby, ale neobsadila většinu křesel v Dolní sněmovně. Přestože parlamentní svrchovanost dává Dolní sněmovně silné dominantní postavení, jedná se pouze o formální záležitost. Ve skutečnosti je to právě vládnoucí politická strana, která má hlavní rozhodovací moc. Politická praxe Spojeného království je nastavena tak, že současná vládnoucí strana, která obsadila většinu křesel v Dolní sněmovně, poskytuje silnou parlamentní podporu jednobarevné vládě, do které se tradičně staví stranický lídr této vítězné strany. Všeobecné volby do Dolní sněmovny se tak v podstatě stávají přímou volbou vlády a premiéra. Strana, která po volbách obsadí většinu křesel ve sněmovně a sestaví vládu, tak získá silný mandát pro veškerá rozhodnutí, a díky vysoké stranické disciplinovanosti i pro prosazení vládních návrhů ve sněmovně. Vlády ve Spojeném království tak byly vždy charakteristické silným postavením premiéra, spolehlivou podporou sněmovny a dominantním postavením v exekutivním i legislativním procesu.

Situace se však změnila po všeobecných volbách do Dolní sněmovny v roce 2010. Žádná z hlavních stran nezískala takový počet mandátů, aby obsadila většinu křesel ve sněmovně a mohla tak vytvořit silný jednobarevný kabinet, typický pro vládní praxi Spojeného království. David Cameron, který byl jako lídr vítězné Conservative Party pověřen vládním vyjednáváním, sestavil koaliční vládu spolu s Liberal Democrats, jejichž lídr Nick Clegg obsadil post vice-premiéra. Vytvořením koalice se současná vláda Spojeného království odchýlila od typického britského modelu a do soutěže dvou hlavních politických stran se dostali liberální demokraté jako další aktér. Rovnováha sil tudíž není

jasně rozložená mezi jednostranickou vládou a jednostranickou opozicí. Vítězná Conservative Party ztratila tradiční silné postavení v politickém systému, které měly předchozí vládní strany.

Vládní koalice konzervativců a liberálních demokratů v čele s Davidem Cameronem vyvolala debaty, zda se jedná o ojedinělou odchylku od tradičního britského systému dvou dominantních stran, nebo jestli se Spojené království začíná od tohoto modelu odklánět. Ve své bakalářské práci se pokusím odpovědět na otázku, proč vítězná Conservative Party nezískala ve volbách 2010 parlamentní většinu a proč vznikla koalice. Dále bych chtěla analyzovat, zda se opravdu jedná o nástup nové éry v britské politice, či zda je nynější koalice jen ojedinělou výjimkou, která bude po příštích volbách opět nahrazena typickou jednobarevnou vládou jedné z dvou hlavních britských politických stran.

Následující kapitola obsahuje analytickou část této práce a vysvětluje princip, na kterém funguje volební systém relativní většiny, který je používán při volbách do Dolní sněmovny, jaké jsou jeho funkce a jaký je způsob, jakým systém nakládá s odevzdanými hlasy. Volební systém relativní většiny neboli first-past-the-post (FPTP) je kritizován za zkreslování volebních výsledků a za nerovnoměrné rozdělování mandátů mezi strany na základě počtu získaných hlasů. Zaměřím se tedy i na to, nakolik tento efekt ovlivňuje volební výsledky ve Spojeném království a kterých stran se dotýká nejvíce. Dále nastíním relativně nový trend, který můžeme pozorovat u posledních několika voleb, a to sice vzrůstající voličskou podporu třetích stran.

Pro pochopení vzniku koalice bude důležité vrátit se k samotným volbám 2010 a k jejich průběhu. Ve třetí kapitole se tedy pokusím se identifikovat faktory, které mohly mít vliv na rozhodování voličů, výsledky voleb i na následné zformování koaliční vlády. Rozhodování voličů ve volbách 2010 budu analyzovat pomocí valenční teorie, která v současném výzkumu volebního chování převládá. Věnovat se budu i historicky prvním předvolebním televizním debatám stranických lídrů, díky kterým stoupla popularita Liberal Democrats.

Další kapitola je věnována současné podobě stranického systému a především tomu, jakou roli v něm hrají tři hlavní politické strany – Labour Party, Conservative Party a Liberal Democrats. Aby bylo možné rozebrat postavení jednotlivých stran ve stranickém systému a změny v jejich vnímání ve společnosti, vrátím se do 90. let, ve kterých začaly probíhat změny vedoucí k současnému stavu systému. Na konci této kapitoly se pokusím odpovědět na otázku, nakolik je pravděpodobné, že se vznik hung parlamentu a vládní koalice bude v budoucnu opakovat.

V této práci budu vycházet převážně ze zahraničních zdrojů a publikací. Důvodem je především absence česky psané literatury zaměřující se na toto téma. I přestože se v českém prostředí můžeme setkat s pracemi zabývajícími se Spojeným královstvím, jedná se ve většině případů o analýzu politického a volebního systému, a to hlavně před rokem 2010. Zdroje, reflektující změny v systému po parlamentních volbách v roce 2010, jsou dostupné téměř jedinečně v anglickém jazyce. Stejně tak publikace zabývající se tematikou jednotlivých volebních kampaní ve Spojeném království mezi česky psanou literaturou chybí. Právě z tohoto důvodu budu k vypracování této bakalářské práce používat především články ze zahraničních vědeckých časopisů, britských deníků a zpravodajských serverů, především z BBC. Data pochází většinou z výzkumu Electoral Choice in Britain, 2010 provedeného v rámci British Electoral Study (BES) ve spolupráci s University of Essex a University a University of Texas at Dallas, z průzkumů veřejného mínění jednotlivých britských agentur, internetových informačních serverů shromažďujících volební výsledky a z oficiálních volebních reportů House of Commons Library.

2. Krize westminsterského stranického systému

V této kapitole se budu věnovat možným důvodům, proč volební systém relativní většiny (tzv. first-past-the-post, FPTP) ve volbách v roce 2010 selhal a žádná z politických stran nezískala nadpoloviční většinu v Dolní sněmovně, čímž vznikl tzv. hung parlament¹.

2.1. Marginalizace třetích stran

Spojené království je zemí, jejímuž stranickému systému dominují dvě velké silné politické strany. Od 20. let 20. století, kdy Labour Party nahradila liberály v pozici jedné ze dvou nejsilnějších stran v zemi, jsou to právě konzervativci a labouristi, kteří se střídají u moci a dohromady obsazují drtivou většinu parlamentních mandátů. Třetí strany jako Liberální demokraté, Green Party či regionální strany, jsou v legislativním a exekutivním procesu marginální (Coxall, Robins, Leach, 2003: 115-117).

Výsledky voleb 2010 však tomuto modelu, který je v zemi nastaven, neodpovídaly. Žádná z velkých stran nezískala nadpoloviční většinu křesel v parlamentu, čímž bylo znemožněno vytvoření většinové vlády. Vítězem se stala Conservative Party, která získala 307 (respektive 306) mandátů² (36,13 hlasů), nedokázala však obsadit nadpoloviční většinu křesel v parlamentu (minimálně 326). Labour Party obsadila 258 křesel (29 % hlasů) a třetí skončili Liberal Democrats s 57 mandáty (23,03 % hlasů) (Election Guide, 2010). Možností, jak by koalice mohla být sestavena, bylo více. Přestože se nabízelo několik variant na sestavení koalice, tak spojení Conservative Party a Liberal

¹ Hung parlament označuje situaci, kdy žádná z politických stran nezíská nadpoloviční většinu křesel. Je užíván především v systémech, ve kterých se používá volební systém relativní většiny, který má za úkol eliminovat možnost vzniku hung parlamentu. V systémech s proporčním volebním systémem je velmi malá pravděpodobnost, že nějaká ze stran získá nadpoloviční většinu, na rozdíl od Spojeného království tudíž není hung parlament výjimečným stavem (McLean, McMillan, 2009: 253).

² V počtu mandátů získaných konzervativci je zahrnut i Speaker John Bercow, který ve volbách v roce 2010 obhájil své křeslo v parlamentu. V roce 2005 byl zvolen za Conservative Party. Poté, co byl v roce 2009 zvolen do funkce Speakera, se podle zvyklosti vzdal své stranické příslušnosti a v roce 2010 již kandidoval pod zvláštním statutem Speakera bez stranické příslušnosti. Conservative Party tudíž fakticky získala 306 křesel (BBC News, 2009b).

Democrats se vzhledem k výsledkům voleb zdálo nejpravděpodobnější, jelikož zahrnovalo nejmenší možný počet zúčastněných politických stran a zároveň by tím získala největší počet mandátů v parlamentu ze všech potenciálních variant pro vytvoření koalice. Nabízená uskupení samozřejmě znamenala i možné opoziční formace, které by v případě vytvoření menšinové vlády mohly vyslovit nedůvěru a vyvolat nové volby, popřípadě blokovat její efektivní fungování (Lees, 2011: 281-282).

Jak již bylo řečeno, ve Spojeném království je pro volby do Dolní sněmovny používán systém relativní většiny. 650 poslanců je voleno v jednomandátových obvodech. Volba je jednokolová, každý obyvatel má jeden hlas, který odevzdává preferovanému kandidátovi, nikoliv politické straně jako celku. Vyhrává kandidát, který získá největší počet hlasů. Pro zvolení tedy není nutné obdržet více jak 50 % odevzdaných hlasů, ale stačí pouze relativní většina. Většinu v parlamentu nezajistí získání většiny hlasů v zemi jako v celku, ale relativní většina hlasů ve více než 50 % volebních obvodů (Klokočka, 1991: 144–145).

Volební systém relativní většiny má tendenci vytvářet systém dvou silných politických stran dominujících stranickému systému. Tyto dvě strany alternují u moci a vytvářejí jednobarevné vlády, které se opírají se o většinovou podporu v Dolní sněmovně. Premiérský mandát ve Spojeném království je velmi silný, jelikož tento post je tradičně obsazován předsedou vítězné strany. Díky vysoké disciplinovanosti britských politických stran se tak jedna osoba stává premiérem vlády a zároveň lídrem strany, která kontroluje nadpoloviční většinu křesel parlamentu. Volby do Dolní sněmovny Spojeného království se tudíž dají považovat nejenom za volbu parlamentu, ale i vlády a osoby premiéra (Klokočka, 1991: 131–132).

Důvody, proč většinový volební systém formuje stranický systém tímto způsobem, popsal v 50. letech 20. století Maurice Duverger, který se věnoval vztahu volebních a stranických systémů. Jeho hypotézy jsou známé jako „Duvergerovy zákony“. Co se týče volby relativní většiny, Duverger říká, že

vede k systému dvou velkých nezávislých stran navzájem se střídajících u moci. Duverger zformuloval dva hlavní důvody této tendence: mechanický a psychologický. Mechanický se týká vztahu mezi podílem hlasů získaných dvěma hlavními stranami a počtem vyhraných mandátů – pokud je celkový součet hlasů, získaný dvěma hlavními stranami v poměru A:B (při ideálním rozložení volebních obvodů, kde nedochází k diskriminaci žádné ze stran), tak celkový počet získaných mandátů odpovídá podílu $A^3:B^3$.³ Vítězná strana by tím pádem měla získat o 3 % více křesel než obdržovaných hlasů a je tudíž oproti straně, která skončí v konečném výsledku druhá, nadreprezentována. Toto pravidlo by však mělo platit stejně pro jakoukoliv ze dvou hlavních stran, žádná z nich by neměla získávat více mandátů, než kolik odpovídá podílu $A^3:B^3$ (tzv. „winner’s bonus“). Naopak třetí strany jsou tím pádem díky tomuto principu silně podreprezentovány. Souboj o celkové vítězství se tak přirozeně postupně vyvine v souboj dvou hlavních stran, třetí strany jsou v boji o vítězství značně znevýhodněné. Z čehož plyne druhý důvod, který Duverger uvádí – psychologický aspekt, kdy jsou voliči od volby třetích stran odrazeni vědomím, že pokud odevzdají svůj hlas kandidátovi některé ze třetích stran, který má velmi malou šanci na vítězství, svůj hlas v podstatě ztratí. Odevzdat hlas zástupcům třetích stran se tudíž jeví jako vysoce neefektivní. Voliči se tedy raději rozhodnou mezi dvěma hlavními kandidáty, kteří mají šanci na získání mandátu (Maurice Duverger cit. dle Curtice, 2010: 624–625).

Jako hlavní vlastnosti FPTP, které mají vliv na stranický systém, můžeme tedy označit znevýhodňování třetích stran, odrazování voličů od odevzdávání hlasů pro kandidáty třetích stran a nestranné nadreprezentování vítězné strany, což znamená, že pokud vyhraje jakákoliv strana, podíl mandátů, které získá oproti druhé straně „navíc“, bude pokaždé stejný. V případě vítězství by tedy měly mít všechny strany stejné podmínky a žádná z nich by neměla být volebním systémem zvyhodňována (Curtice, 2010: 625).

³ Jedná se o podíl hlasů získaných dvěma hlavními stranami v plošném celostátním součtu. Pokud by tedy na příklad získala jedna ze stran 51% z hlasů odevzdaných pro tyto dvě strany dohromady, tak by počet vyhraných volebních obvodů měl odpovídat 53% z celkového počtu volebních obvodů.

Od 20. let, kdy se hlavním konkurentem konzervativců stala Labour Party, se podíl odevzdaných hlasů pro obě strany dohromady rychle vyšplhal k hodnotám okolo 90 %, přičemž v letech v 50. letech dokonce přesahoval 96% hranici. Přestože poté začala podpora klesat, tak se až do začátku 70. let pohybovala těsně pod hranicí 90 %. Počet voličů, kteří ve volbách hlasovali pro jednu ze dvou hlavních stran, byl tak konstantně vysoký a zajišťoval vítězně straně nadpoloviční většinu mandátů. Do začátku 70. let měl bipartismus ve Spojeném království pevné základy a byl v každých volbách potvrzován. Třetí strany získávaly maximálně 10 % procent hlasů dohromady a v 50. letech byla neúspěšnější ze třetích stran, Liberal Party, blízko ke zmizení z politické mapy (Rallings – Trasher, 2007: 63–64).

V posledních letech však můžeme sledovat rostoucí tendenci voličů hlasovat ve volbách pro třetí strany. V roce 1974 nastal obrat a podpora jak konzervativců, tak Labour Party začala klesat ve prospěch třetích stran, především ve prospěch Liberal Party, která získala téměř každý pátý hlas, což byl pro stranu největší úspěch od voleb v roce 1929. Velkou podporu také začaly zaznamenávat regionální strany ve Skotsku a v Severním Irsku. Ve volbách do parlamentu EU v roce 2009 dokonce hlasovalo více než 50 % voličů pro jinou stranu než pro Labour Party nebo Conservative Party (BBC News, 2009a). Trend v podpoře třetích stran poté pokračoval natolik, že v roce 2010 počet hlasů odevzdaných oběma hlavním stranám klesl na historické minimum 65,1 %, přičemž podpora třetích stran naopak vzrostla na 34,9 % a dosáhla nejvyššího počtu hlasů od roku 1922. Liberálním demokratům z tohoto čísla připadlo 23 %, což byl jejich nejlepší volební výsledek od roku 1929 (Rallings – Thrasher cit. dle Curtice, 2010: 626–627; Kavanagh – Cowley, 2010: 115–116).

Podle těchto čísel je zřejmé, že volební systém relativní většiny ve Spojeném království ztrácí jednu ze svých hlavních schopností, totiž ovlivňovat podobu stranického systému v zemi a odrazovat voliče od podpory malých stran, které mají minimální šanci na získání mandátu, a naopak je motivovat, aby hlasovali pro jednu z hlavních dvou stran (Curtice, 2010: 628).

Přestože se třetím stranám daří získávat podporu voličů, jejich zastoupení v parlamentu je velmi podprezentováno. Počet křesel získaných menšími stranami je redukován díky metodě přepočtu hlasů na mandáty využívané v systému FPTP. Liberal Democrats v roce 2010 získali 57 mandátů z 650, i přestože ve volbách obdrželi 23 % hlasů. I tento výsledek je však pro stranu velkým úspěchem, získali největší počet křesel od roku 1923. Vysvětlení, proč je strana v posledních letech samotným volebním systémem méně diskriminována, může být takové, že voliči liberálních demokratů jsou více koncentrováni v jednotlivých volebních obvodech. FPTP je v takovém případě mnohem méně efektivní v marginalizaci třetích stran (Curtice, 2010: 629; Johnston – Pattie, 2011: 18).

2.2. Marginal seats

FPTP systém je schopen generovat většinové vlády také díky tomu, že, jak již bylo vysvětleno, vítězná strana je vždy v konečném výsledku nadprezentovaná. I marginální voličský obrat tak znamená znatelný nárůst v počtu získaných mandátů. Výsledkem je, že i pokud vítězná strana nezíská výrazný náskok před druhou stranou, je pořád schopna získat většinové zastoupení v parlamentu (Lodge, Gottfried, 2011: 7).

V tomto případě narůstá důležitost tzv. marginal seats, což je označení pro volební obvody bez výrazné většiny voličů pravidelně hlasujících pro kandidáta jedné a té samé strany. Je zde tudíž zapotřebí jen malé procento hlasů pro to, aby v obvodu zvítězil kandidát jiné strany než v předchozích volbách. Šance na výhru tak v těchto obvodech mají minimálně dvě politické strany. Marginal seats se tak stávají centrem pozornosti předvolebních kampaní, které se zaměřují především na fluktuující část voličů daného obvodu. V tomto případě se jedná o marginal seats, které představují možnou výhru jak pro Conservative Party, tak pro Labour Party (Lodge, Gottfried, 2011: 7).

Kvůli změnám v rozložení voličské podpory hlavních dvou stran postupně klesá počet marginal seats a momentálně je téměř poloviční než v 50. letech 20. století. V této době se podpora konzervativců ještě více koncentrovala v oblastech, kde strana již tradičně vyhrávala, jako byl jih Anglie a venkov. Kdežto voliči Labour Party byli více koncentrováni na severu Anglie, ve Skotsku a ve větších městech. Jak se voličská podpora geograficky koncentrovala, počet marginal seats, ve kterých obě strany měly šanci vyhrát, začal postupně klesat (Lodge, Gottfried, 2011: 7-8). Ve volbách 2010 bylo 380 volebních obvodů, tedy více jak polovina, tzv. safe seats (obvod, kde pravidelně vítězí jedna jediná strana, a kde je velmi nepravděpodobné, že by v nadcházejících volbách zvítězila jiná strana) (Electoral Reform Society, 2013).

Díky klesajícímu počtu marginal seats, se snižuje počet obvodů, ve kterých jsou strany tzv. soutěživé. Tudíž kde mají šanci vyhrát i přesto, že volby předtím vyhrál kandidát jiné strany. Poklesem počtu marginal seats se tak stranám zmenšuje manévrovací prostor, kde mají potenciál získat další křesla. Pokud se tak straně nepodaří uspět už v tak zredukovaném počtu marginal seats, zvyšuje se riziko vzniku parlamentu bez jednobarevné stranické většiny (hung parliament).

2.3. Nerovnoměrné přidělování mandátů

Kromě trendu v podpoře třetích stran a klesajícímu počtu marginal seats, vede ke vzniku hung parliament také skutečnost, že FPTP nedokáže nadále rozdělovat mandáty spravedlivým způsobem. Jak jsem již zmiňovala, jeden z principů FPTP je nadreprezentování strany, která vyhraje volby. Počet získaných mandátů by měl odpovídat podílu $A^3:B^3$ (kdy A:B je podíl hlasů získaných dvěma hlavními stranami dohromady). Obecně by měly platit stejná pravidla pro přidělování těchto mandátů, a to bez ohledu na to, která strana se stala vítězem voleb. Všechny politické strany by tedy měly mít v případě

celkového vítězství stejné podmínky a získat stejný počet mandátů, jako by ve stejném případě získala jakákoliv jiná strana (Curtice, 2010: 632).

Z principu FPTP však momentálně nejvíce profituje Labour Party, která v případě vítězství získává mnohem více mandátů, než je tomu u Conservative Party. Příkladem mohou být poslední dvoje parlamentní volby v roce 2005 a 2010. Ačkoliv Labour Party v roce 2005 vyhrála pouze s náskokem necelých 3 %, tak získala pohodlnou parlamentní většinu o 66 mandátů (Election Guide, 2010a). V případě voleb 2010, kdy konzervativci vyhráli s náskokem o 7 %, však došlo k tomu, že i když Conservative Party získala největší počet křesel, tak neobsadila většinu mandátů v parlamentu a vznikl hung parlament (Election Guide, 2010b). FPTP tak očividně ztrácí schopnost zacházet s volebními výsledky jednotlivých stran spravedlivě (Johnston – Pattie, 2011: 24).

Rozdíly mezi dvěma stranami v počtu proměněných mandátů za stejný počet získaných hlasů mohou být dány geografickým rozdělením volebních mandátů a rozložením voličů. Hlavní čtyři faktory jsou:

1. Rozdíly mezi počtem voličů v jednotlivých volebních obvodech. Politická strana, která je úspěšnější v obvodech s menším počtem voličů, může v celostátním měřítku získat větší počet křesel za dané množství obdržených hlasů než strana, která je silná v obvodech s velkým počtem voličů (pokud předpokládáme minimální voličskou absenci).
2. Rozdílná míra voličské účasti v jednotlivých obvodech. Strana silná v obvodech s nízkou účastí voličů může v celkovém počtu získat za stejný počet hlasů více mandátů než ta strana, která je úspěšná spíše v obvodech s vysokou účastí, jelikož k výhře potřebuje větší počet odevzdaných hlasů.
3. Dalším faktorem je účast třetích stran ve volbách. Strana úspěšná v obvodech, ve kterých se voleb účastní i jedna či více třetích stran, může za stejné množství odevzdaných hlasů získat větší počet křesel, než strana, která se při volbách v jednotlivých obvodech střetává spíše s jednou, než

s více stranami. Hlasy odevzdané pro třetí strany jsou tak ztraceny a vítězná strana tak stačí menší procento hlasů k výhře nad druhou stranou.

4. Rozdíly v efektivním rozdělení stranické podpory. Pokud strana vyhraje v daném volebním obvodu o velké procento hlasů, je tak přebytek hlasů v podstatě ztracen. Pokud jsou tedy voliči jedné strany silně koncentrovány v jednom volebním obvodu, dochází zde ke ztrátám velkého množství hlasů. Stejně tak, pokud strana získá velký počet hlasů, ale skončí s těsným výsledkem druhá, jsou tyto hlasy také ztraceny⁴. Čím menší přebytek hlasů, nebo čím méně ztracených hlasů v obvodech, kde strana nezískala mandát, tím je efektivita získávání parlamentních křesel vyšší (Johnston – Pattie, 2011: 20–21).

Do voleb 2005 se Labour Party dařilo získávat více křesel v malých volebních obvodech s nízkým počtem obyvatel, ve kterých nepotřebovala získat velký počet hlasů (v porovnání s většími obvody). Ještě více však Labour Party získávala výhodu nad konzervativci v obvodech s nízkou volební účastí. Výhodou pro Labour Party bylo také to, že jejich podpora je efektivněji rozdělená – nedochází k velkým ztrátám hlasům kvůli výrazné převaze nebo naopak kvůli těsné prohře. Po volbách v roce 2005 však došlo k překreslení hranic volebních obvodů v Anglii a Walesu, především za účelem redukovat tyto disproporcionality v získávání mandátů na minimum. Což se povedlo jen částečně. Conservative Party tak i přesto vstupovala do voleb 2010 s podmínkami, které ji znevýhodňovaly. Labour Party byla stále volebním systémem zvýhodňována, a to především v obvodech s menším počtem obyvatel, a v těch, kde je účast voličů nízká (Johnston – Pattie, 2011: 21). Výsledkem bylo, že v průměru připadlo na každé křeslo získané konzervativci přibližně o 3800 voličů více, než tomu bylo u Labour Party (House of Commons Library, 2010: 4).

⁴ Ve volbách 2010 ztraceno až 52,8% hlasů, které byly odevzdané kandidátům, kteří ve výsledku neuspěli. Dalších 18,3% hlasů bylo ztraceno jako tzv. surplus, což jsou přebytečné hlasy, díky kterým kandidát zvítězil s velkým přebytkem (Electoral Reform Society, 2010).

Oproti Labour Party je tedy pro Conservative Party mnohem složitější dosáhnout parlamentní většiny. V roce 2005 stačilo Labour Party vítězství o 3 % k tomu, aby dosáhli pohodlné většiny. V následujících volbách v roce 2010 však konzervativcům nestačil ani 7 % náskok, jelikož podle propočtů potřebovali k získání většiny zvítězit minimálně o 11 % (Curtice, 2010: 634; Kavanagh – Cowley, 2010: 93).

Jak bylo v úvodu kapitoly řečeno, FPTP dokáže ovlivňovat stranický systém několika způsoby, které vedou k modelu dvou dominantních politických stran – nadreprezentováním vítězné strany bez ohledu na to, která strana vyhrála volby, marginalizováním třetích stran a odrazováním voličů od podpory třetích stran. V posledních letech FPTP systém ztratil schopnost tyto funkce prosadit a generovat tak jednostranické většiny v parlamentu. Voliči se čím dál více odvrací od hlavních dvou stran a podporují třetí strany, což společně s poklesem marginal seats konzervativců a labouristů přispívá k erozi schopnosti FPTP marginalizovat třetí strany, které tak v posledních volbách získávají mnohem více mandátů, než tomu bylo dříve. Takto velké zastoupení třetích stran v Dolní sněmovně zvyšuje pravděpodobnost vzniku hung parlamentu. Kvůli nerovnoměrnému rozvržení volebních obvodů ztrácí FPTP i schopnost rozdělovat mandáty spravedlivě bez zvýhodňování jedné konkrétní strany.

3. Kritéria pro rozhodování voličů během voleb 2010

V této kapitole se pomocí valenční teorie pokusím vysvětlit chování voličů a jejich rozhodování pro určitou politickou stranu ve volbách 2010. Nejdříve krátce představím i další teoretické přístupy věnující se analýze volebního chování, čímž zároveň vysvětlím, proč jsem použila právě valenční teorii.

Klasické teorie volebního chování analyzují a vysvětlují rozhodování voličů podle jejich politické preference a hodnotové vzdálenosti mezi voličem a politickou stranou. Teorie třídního hlasování chápe rozhodování jednotlivce ve volbách jako vyjádření příslušnosti k socio-ekonomické třídě. Identifikace s konkrétní sociální třídou ve společnosti formuje postoje, názory a hodnoty jednotlivce, a tím v podstatě předurčuje jeho preference. Podle teorie stranické identifikace se voliči rozhodují pro tu stranu, ke které mají hodnotově a ideologicky blízko, a to v dlouhodobém horizontu, nejedná se o krátkodobou aktuální oblíbenost. Jedná se tedy o určitý druh citového vztahu a identifikace s politickou stranou, skrz jejíž ideologický přístup volič nahlíží na politickou realitu. Prostorové modely volebního chování předpokládají, že každý jedinec má jiné oblasti zájmu a přiřkládá význam jiným tématům, podle kterých si formuje své volební preference - má tedy k některé straně blíže než k jiné. Ve volbách se poté rozhoduje pro tu stranu, která nabízí jemu nejbližší řešení témat, která považuje za důležitá (Linek, 2011: 11).

Obecně lze tedy říci, že volič se rozhoduje pro tu stranu, o níž se domnívá, že bude mít z její vlády největší užitek. Třídní teorie vidí především materiální prospěch, teorie stranické identifikace předpokládá emoční a hodnotový užitek a podle prostorového modelu volebního chování by měl mít volič programový užitek z potenciální vlády dané strany. Tyto teorie jsou však oslabeny dvěma aspekty, které všechny zmíněné přístupy předpokládají: prvním je, že voliči se rozhodují jen na základě slibů, které strana během volební kampaně dává, a vůbec nebere v potaz minulé výkony politických stran a kandidátů, nehodnotí je tak podle jejich minulých působení. Druhým aspektem

je, že voliči nehodnotí schopnost politických stran a kandidátů vládnout, řešit a prosazovat jejich program, a dostat tak svým závazkům, pro které by byly zvoleny (Linek, 2011: 11).

3.1. Valenční teorie

Začlenění těchto dvou aspektů do teorie volebního rozhodování se podařilo v případě valenční teorie. Rozlišuje dva druhy témat, které tvoří základ volební soutěže a na jejichž základě se voliči rozhodují pro konkrétní stranu. Klasické teorie předpokládaly pouze taková témata, ke kterým voliči napříč společností zaujímají různý postoj podle míry souhlasu s daným řešením⁵, označovaná jako tzv. poziční témata („position issues“ nebo „thematic issues“). Jako příklad můžeme uvést témata jako progresivní zdanění/rovná daň, regulace/deregulace nájemného, atd. Druhou skupinou témat jsou taková, u kterých existuje téměř absolutní shoda mezi politiky a voliči (tzv. valenční témata). Taková témata jsou všemi přijímána jako správná. Klasickým valenčním tématem je ekonomika, jelikož drtivá většina obyvatel preferuje prosperitu před stagnací, chce silnou ekonomiku, nízkou nezaměstnanost a nízkou inflaci. Dále je to například fungující a kvalitní zdravotnictví, školství, doprava a infrastruktura, efektivní státní správa, nízká kriminalita, boj proti korupci, čisté životní prostředí (Clarke et al., 2009: 30–31, Linek, 2011: 12).

Valenční model předpokládá, že se voliči při rozhodování, koho svým hlasem podpoří, rozhodují právě podle valenčních témat. Hlavní debata se tedy nesoustředí na to, co chtějí jednotlivé strany prosazovat a jakých cílů dosáhnout (jako to předpokládá například prostorový model), jelikož v případě valenčních témat existuje mezi politickými stranami shoda, ale soustředí se na to, jaká strana bude schopna těchto cílů dosáhnout nejlépe. Voliči tak dávají svůj hlas straně, která má podle jejich názoru největší potenciál plnit požadované cíle s nejlepšími výsledky. Otázka tedy není „co“, ale spíše „kdo“ a „jak“ (Clarke et al., 2011: 2-

⁵ V angl. „pro-con“ quality (Clarke et al., 2009: 30).

3). Hodnocení stran a jejich schopností probíhá především podle zkušeností, které již voliči s danou stranou mají. Zde se tedy objevuje prvek, který klasické teorie volebního chování nemají – posuzování kompetence stran na základě jejich předešlých výkonů, místo předvolebních slibů a kampaní (Clarke et al., 2009: 48)

Valenční teorie zdůrazňuje důležitost tří hlavních kritérií, podle kterých se voliči rozhodují pro konkrétní stranu – aktuální valenční témata, osobu stranického lídra a identifikaci voliče s danou politickou stranou. Přičemž první dvě oblasti jsou silnější než stranická identifikace, která v tomto případě není tak silným kritériem. Voliči jsou ochotni odvrátit se od strany, se kterou se dříve identifikovali, pokud nespĺňuje předchozí dvě kritéria (Clarke et al., 2011: 3).

3.1.1. Dominantní valenční téma voleb 2010

Dominantním tématem voleb 2010 byla ekonomická situace Spojeného království. V rámci výzkumu veřejného mínění, jenž byl součástí British Election Study 2010 (BES) označilo 51 % procent dotázaných státní ekonomiku jako nejdůležitější téma, další zmiňované byly imigrace (19 %), nezaměstnanost (5 %) a kriminalita (4 %) (British Election Study, 2010: 26).

Jelikož logika valenčního modelu předpokládá, že pokud ve dvoustranickém modelu voliči nejsou spokojeni s vládou jedné strany, odvrátí se a dají svou podporu druhé největší straně. V tomto případě by se tedy dalo předpokládat, že voliči, nespokojení s vládou Gordona Browna, který byl jako premiér velmi neoblíbený (především kvůli špatným výkonům státní ekonomiky) a velká část obyvatel si již nepřála, aby dál vykonával funkci premiéra, opustí Labour Party ve prospěch konzervativců. Což se, jak ukazují výsledky BES, nestalo (Clarke, 2011: 8). Jak je patrné z Grafu č. 1, z počátku volební kampaně jen 27 % voličů považovalo Conservative Party za nejlepší volbu pro řešení ekonomické situace země, stejné procento se vyjádřilo pro Labour Party, 9 % označilo Liberal Democrats za nejlepší stranu v tomto ohledu a stejnou podporu

měly i ostatní minoritní strany. 29 % respondentů odpovědělo, že neví, nebo že žádná ze stran není schopna tento problém řešit (British Election Study, 2010: 27). Z čehož vyplývá, že žádná ze stran neměla signifikantní podporu veřejnosti v otázce, která ze stran je nejvíce schopna řešit ekonomickou situaci Spojeného království.

Tento stav se ke konci kampaně o moc nezměnil, žádná ze stran nedokázala získat velkou podporu v otázce ekonomiky. Pro konzervativce se vyslovilo 26 % a pro Labour Party 25 % dotázaných. 12 % bylo pro Liberal Democrats a 11% pro ostatní strany. 26 % bylo nerozhodnuto nebo pro ně žádná ze stran nebyla dostatečně kompetentní (British Election Study, 2010: 27). Na rozdíl od voleb 1997, 2001 a 2005, kdy měla Labour Party silnou důvěru u voličů v nejdůležitějších tématech (British Election Study, 2010: 23), tak v roce 2010 žádná ze stran nevstupovala do voleb s širokou podporou voličů v otázce, která dominovala volebním tématům.

Téma ekonomiky a finanční krize nabízela konzervativcům šanci, kterou mohli využít k oslovení široké veřejnosti a získat díky tomu silnou podporu. Conservative Party si však s tímto tématem nedokázala poradit a jejich politika výdajových škrťů u voličů neuspěla. Naopak se konzervativci soustředili ve velké míře na téma státního dluhu, které za nejdůležitější označilo jen 11 % respondentů (British Election Study, 2010: 23–24). Strana tak na svou stranu nedokázala získat markantní část voličů. Přesto, že rozdíl v jejich podpoře mezi lety 2001 a 2010 byl značný, tak nezískali takovou podporu jako Labour Party v letech 2001 a 2005. Velká část dotázaných, kteří se před volbami 2010 odvrátili od Labour Party, byla poté nerozhodnutá nebo odpověděla, že žádná ze stran není schopná efektivně vládnout, místo aby se obrátila ke konzervativcům (Green, 2010: 679).

Conservative Party před volbami 2010 již nebyla mezi voliči vnímaná negativně v oblastech jako je školství nebo zdravotnictví, navíc byla považována za stranu, která by dokázala nejlépe řešit ekonomiku země. Negativní vnímání strany bylo zredukováno, ale nepodařilo se získat signifikantní podporu voličů, která by zajistila bezpečný náskok před Labour Party. Strana sice dokázala výrazně zvýšit svou popularitu v porovnání s předchozími volbami a stát se nejoblíbenější stranou před volbami 2010, rozdíl mezi stranami byl však marginální (Green, 2010: 677–678).

3.1.2. Image lídrů stran

Dalším kritériem valenční teorie je úspěšnost a popularita samotného lídra strany. Jednou z důležitých událostí před volbami 2010 bylo odstoupení Tonyho Blaira z vedení strany a z postu premiéra a jeho nahrazení Gordonem Brownem. Preference Labour Party klesaly s rostoucí nespokojeností s premiérem Blairem, který po volbách v roce 2005 dále hájil zapojení britské armády ve válce v Iráku, díky čemuž se stal velmi nepopulární. Brownova oblíbenost mezi voliči byla nestálá. Po nástupu do čela strany a vlády v červenci 2007 jeho popularita rostla s tím, jak si svými kroky během finanční krize dokázal získat image schopného politika. Tento trend však netrval dlouho a Brownova oblíbenost začala strmě klesat. V roce 2009 došlo k určitému zlepšení, které bylo ovšem krátkodobé (British Election Study, 2010: 11). Před volbami 2010 byla jeho popularita opět velice nízká a voliči byl chápán jako politik, který není kompetentní pro funkci premiéra. Jeho image se nepodařilo zlepšit ani během předvolební kampaně (Clarke et al., 2011: 4-5).

David Cameron jako předseda Conservative Party byl voliči přijímán lépe než jeho předchůdci. Podařilo se mu pozměnit agendu, zmodernizovat stranu a zlepšit její image ve společnosti (Green, 2010: 677). Jak ukazuje Graf č. 2, 33 % dotázaných považovala těsně před volbami Davida Camerona za potenciálního nejlepšího premiéra. Pro Gordona Browna hlasovalo 25 % dotázaných a pro

Nicka Clegga 22 %. V otázce popularity stranických lídrů byla podpora konzervativců oproti ostatním stranám výraznější, a to i přesto, že Cameronova podpora klesla po první televizní debatě předsedů stran (British Election Study, 2010: 13).

Přestože David Cameron měl před volbami v porovnání s ostatními předsedy stran nejsilnější podporu, největší rozdíl v nárůstu hlasů zaznamenal lídr liberálních demokratů Nick Clegg. Díky historicky prvním televizním debatám lídrů politických stran podpora Nicka Clegga a Liberal Democrats výrazně vzrostla. Debaty se zúčastnili předsedové politických stran a zároveň kandidáti na post premiéra Gordon Brown, David Cameron a Nick Clegg. Před volbami byly odvysílány 3 debaty, z nichž každá byla věnována jinému tématu – první byla zaměřena především na otázky domácí politiky (BBC News, 2010a), druhá na zahraniční politiku (BBC News, 2010b) a třetí byla věnována ekonomice a hospodaření státu (BBC News, 2010c). Důležitým aspektem bylo také to, že premiérských debat se nezúčastnili pouze lídři dvou hlavních stran, ale i předseda třetí strany – Nick Clegg, stranický předseda Liberal Democrats, který byl tím pádem také postaven do pozice potenciálního budoucího předsedy vlády (Cockerell, 2010).

Před první televizní debatou konanou 16. května 2010 průzkumy předpovídaly vítězství konzervativců většinou křesel v parlamentu. Předpokládalo se, že díky premiérským debatám konzervativci posílí svou podporu mezi voliči, kdežto Labour Party měla podle odhadů ztratit. Postavení Nicka Clegga a Liberal Democrats bylo v průzkumech před první debatou velmi slabé. Stranická soutěž byla stále vnímána jako typický systém dvou hlavních politických stran (Parminter – Sherlock, 2010: 19).

Po vystoupení Nicka Clegga v první premiérské debatě se ovšem tato optika změnila. Clegg podal výkon, který byl vnímán jako vítězný. Pozornost médií i voličů se obrátila směrem k liberálním demokratům a podpora jak samotného lídra, tak celé strany výrazně vzrostla do takové míry, která je pro třetí strany ve Spojeném království velmi neobvyklá (Green, 2010: 683).

Podle BES se 78 % dotázaných vyjádřilo, že Nick Clegg podal v první debatě nejlepší výkon a stal se vítězem, v dalších dvou debatách uspěl spíše David Cameron, když ho 41 % (ve druhé debatě) a 51 % respondentů (ve třetí debatě) označilo za vítěze. Na dotaz „kdo podal nejhorší výkon“ označili dotázaní ve všech třech debatách Gordona Browna. Velmi malé procento dotázaných označilo Nicka Clegga za nejhoršího (British Election Study, 2010: 17–18). Jako jediného z lídrů tří hlavních politických stran bylo jeho vnímání ve společnosti těsně před volbami lepší než na počátku kampaně. Respondenti ho při hodnocení image jednotlivých stranických lídrů označili číslem 5.5 (na škále 0-10, kdy 0 je nejhorší a 10 nejlepší), kdežto na počátku kampaně měl 5,1 bodu. Největší nárůst v jeho popularitě byl zaznamenán po první premiérské debatě. Hodnocení Davida Camerona bylo na začátku kampaně stejné jako na konci – získal 4,4 bodu. Jednotlivé debaty v jeho případě neznamenal žádné výrazné změny v jeho vnímání společností. Gordon Brown byl těsně před volbami dokonce vnímán hůře než na počátku kampaně, jeho popularita během kampaně klesla z 3,9 na 3,7 (British Election Study, 2010: 12).

Přestože se od sebe průzkumy jednotlivých agentur liší, tak všechny označují Clegga jako vítěze první debaty. Výsledky agentury YouGov ukazují, že Clegg získal 51 %, zatímco Cameron 29 % a Brown pouze 19 % (Euractiv, 2010). Podle průzkumu veřejného mínění agenturou Populus měl Nick Clegg po první debatě podporu 61 % voličů, oproti 22 % pro Davida Camerona a 17 % pro Gordona Browna (Watson, 2010).

Stranická podpora se díky premiérským debatám zvedla především liberálním demokratům, ostatním dvěma stranám klesla (British Election Study, 2010: 8). Cleggovo vedení volební kampaně bylo těsně před volbami vnímáno jako nejlepší, a to s jasným náskokem před ostatními stranickými předsedy – Nick Clegg získal v této otázce podporu 44,9 % (z počátečních 8,9 %), David Cameron obdržel 26,1 % a Gordon Brown pouze 9,5 %, stejné množství dotázaných odpovědělo, že není rozhodnuto nebo neví. Největší nárůst v podpoře Nicka Clegga byl opět zaznamenán po první premiérské debatě. Cameronova i

Brownova podpora byla v tomto případě před volbami nižší než na začátku kampaně (British Election Study, 2010: 14).

Pokud měli dotázaní vybrat nejlepšího budoucího premiéra, vyslovilo se 33 % pro Camerona, 25 % pro Browna a 22 % pro Clegga. I přestože Clegg získal v tomto případě hlas od nejmenšího počtu respondentů, můžeme vidět velký posun ve vnímání stranického lídra třetí strany jako potencionálního předsedy vlády. Jako jediného ze všech tří lídrů byla jeho podpora v tomto případě vyšší než na počátku kampaně, kdy se zvedla z 9 % na 22 % (největší nárůst byl opět zaznamenán po první debatě a poté se již podpor držela v relativně stejné rovině), oproti Cameronovi a Brownovi, jejichž podpora klesla. Lze z toho také usoudit, že téměř čtvrtina populace vnímala před volbami 2010 lídra třetí strany jako nejlepšího možného premiéra, což je pro tradiční dvoustranický systém Spojeného království velmi neobvyklé. Jeho podpora se lišila pouze o tři procentní body od Labour Party (British Election Study, 2010: 13).

Televizní debaty stranických lídrů, především ta první, změnilu podobu voleb 2010. Tradiční dominance dvou hlavních politických stran Labour Party a Conservative Party během volební kampaně se změnila a proměnila se v soutěž tří stran (Green, 2010: 683). Clegg během svého vystoupení prezentoval liberální demokraty jako reálnou alternativu k hlavním politickým stranám a možnost, jak změnit britskou politiku (BBC News, 2010a). Díky výkonu Nicka Clegga v první debatě vznikl fenomén zvaný „Cleggmania“. Po odvysílání debaty se Cleggovu nečekanému výkonu věnovala většina britského tisku. The Sunday Times použil titulek „Clegg nearly as popular as Churchill“ a napsal, že Cleggova výhra v debatě znamená obrat v kampani, když se do hry dostala třetí strana, která může výrazně ovlivnit výsledky voleb. Clegg dokonce dosáhl po první debatě větší popularity než Tony Blair v době, kdy měla Labour Party nejsilnější podporu. Conservative Party změnila po debatě svou předvolební taktiku a začala své voliče odrazovat od podpory Liberal Democrats varováním před možným vznikem hung parlamentu, který by nebyl schopný efektivně fungovat a rozhodovat, nebo by dokonce vedl k druhým volbám. I přesto v průzkumu pro

The Sunday Times odpovědělo 53 % dotázaných, že by hung parlament, ve kterém by liberální demokraté vyvažovali moc Labour Party a Conservative Party, byl přijatelný nebo dokonce vhodný (Oliver – Smith, 2010).

Podle The Times změnilo Cleggovo vystoupení v debatě dynamiku kampaně a zvýšení možností liberálních demokratů na ovlivnění celkových výsledků voleb („Clegg ‘victory’ turns the whole campaign on its head“) (Riddell, 2010). The Independent přišel s titulkem „Clegg basks in his place in the sun“ a také poznamenává, že televizní debata změnila povahu předvolební kampaně a voleb samotných v soutěž mezi třemi politickými stranami (Morris – Savage, 2010). The Guardian uvedl, že podle agentury YouGov se voličská podpora přelila mezi stranami následovně - liberální demokraté získali 4 % od Conservative Party, 3 % od Labour Party a 1 % od ostatních stran. Agentura ICM uvádí, že 23 % voličů, kteří sledovali debatu⁶, přiznali, že změní své rozhodnutí, a to většinou ve prospěch Liberal Democrats (Wintour – Watt, 2010).

Nick Clegg sice v dalších dvou debatách nedokázal zopakovat svůj jednoznačný úspěch z prvního kola, udržel si ale silné postavení, kdy ho po druhé debatě většina agentur označila jako druhého těsně za prvním Davidem Cameronem. V některých průzkumech se dokonce umístil na prvním místě společně s Cameronem nebo s těsným rozdílem před ním (Fitzgerald, 2010; ComRes, 2010). Třetí debatu podle většiny agentur vyhrál Cameron, druhý byl Clegg a třetí Brown (YouGov, 2010; ComRes, 2010; Richardson, 2010).

Po úspěchu Nicka Clegga v televizních debatách začali liberální demokraté nabádat své voliče, aby v marginal seats, kde mají těsnou podporu konzervativci a labouristi, volili strategicky pro Labour Party a tím zamezili konzervativcům získat parlamentní většinu. Úspěch liberálních demokratů tak byl před volbami viděn i jako možný úspěch Labour Party, která se připravovala na možnou koaliční spolupráci s liberálními demokraty, jelikož bylo pravděpodobné, že hlasy odevzdané liberálním demokratům ubudou právě

⁶ První debatu sledovalo průměrně 9,4 milionu diváků, což je ve Spojeném království vysoké číslo, jen zlomek televizních pořadů dosáhne obdobné sledovanosti (Deans, 2010).

konzervativcům, kterým se tak sníží náskok před Labour Party. Navíc jim strategické hlasování voličů liberálních demokratů mohlo pomoci v marginal seats, o které soupeřili s konzervativci (Grice, 2010).

Právě podpora Liberal Democrats společně s podporou Labour Party v těch obvodech, kde soupeřila o těsné vítězství s Conservative Party, mohla být jedním z aspektů vedoucích ke vzniku hung parlamentu. Průzkumy již před volbami ukazyvaly, že v Con.-Lab. marginal seats má Labour Party přibližně 4% převahu. Podpora konzervativců sice od voleb 2005 vzrostla, ale nedosáhla takové úrovně, aby stačila k získání parlamentní většiny (The Telegraph, 2010). Výsledky voleb tyto předpovědi potvrdily, když celkově v Con.-Lab. marginal seats získala Conservative Party 137 mandátů, oproti Labour Party, která jich získala 147 (Political Science Resources, 2012).

Televizní premiérské debaty a průběh voleb 2010 měl pravděpodobně vliv na budoucí britskou politiku. Během každých následujících voleb budou probíhat televizní debaty stranických lídrů, kterým bude věnována velká pozornost voličů i médií (Parminter – Sherlock, 2010: 20).

Značný nárůst podpory liberálních demokratů a popularity Nicka Clegga však nedokázal zajistit, aby Liberal Democrats získali tolik křesel, kolik předpovídaly předvolební průzkumy⁷. Počet jejich mandátů dokonce oproti minulému volebnímu období klesl o 5 křesel (přestože jim odevzdalo svůj hlas o 1 % více voličů než ve volbách 2005) (House of Commons Library, 2010: 6). Tyto volby ale změnilly vnímání Liberal Democrats ve společnosti. Liberální demokraté nejspíše nadále nebudou považováni za jednu ze třetích stran, jejichž volba znamená ztrátu hlasu. Také bylo odbouráno přesvědčení, že vzhledem ke svým programům a ideovému směru, jsou liberální demokraté schopni vytvořit koalici pouze s Labour Party (Parminter – Sherlock, 2010: 20). Je zde tudíž možnost, že by se liberální demokraté mohli stát relevantní třetí stranou v britském stranickém systému a díky své středové politice získat velký koaliční

⁷ The Sunday Times například uvedl, že liberální demokraté mají šanci získat až 93 mandátů (Oliver – Smith, 2010).

potenciál, jelikož dokážou spolupracovat jak s Labour Party, tak s Conservative Party.

3.1.3. Stranická identifikace

Někteří autoři vyjadřují názor, že pokud by neproběhly televizní premiérské debaty a Nick Clegg by nezískal svým vystoupením podporu pro Liberal Democrats, Conservative Party by ve volbách získala parlamentní většinu a byla by schopná sestavit jednobarevnou vládu (Parminter – Sherlock, 2010: 20). Průzkumy ale ukazují, že procento občanů rozhodnutých volit konzervativce bylo i před první debatou nižší, než kolik by bylo potřeba pro získání parlamentní většiny (Graf č. 4). Po odvysílání první televizní debaty se jejich podpora propadla ještě více. Poté sice začala opět stoupat, nedostala se ale na původní hodnoty, na kterých byla před první debatou (British Election Study, 2010: 8). Skutečný vliv kampaně liberálních demokratů, úspěch Nicka Clegga a jeho doporučení voličů, aby upřednostnili Labour Party před Conservative v obvodech, kde liberální demokraté neměli šanci na výhru, je však velmi obtížně ověřitelný.

Můžeme ale potvrdit předpoklad vycházející z valenční teorie, který říká, že stranická identifikace je z tří hlavních kritérií nejslabší, a že voliči jsou své preference ochotni změnit, pokud je k tomu vede alespoň jedno z ostatních dvou kritérií (image stranického lídra a schopnost strany řešit témata, která voliči považují za klíčová).

Z průzkumu BES lze usoudit, že se voliči při rozhodování pro konkrétní stranu často neřídí svou stranickou identifikací. Podle tohoto průzkumu se stranická identifikace voličů jednotlivých stran mezi volbami 2005 a 2010 nijak výrazně nezměnila (Graf. č. 3), a to i přesto, že výsledky voleb byly rozdílné. V roce 2005 se s Labour Party identifikovalo 33 % dotázaných, s Conservative Party 24 %, s Liberal Democrats 11 %, 9 % s jednou z ostatních stran a 23 % bylo bez stranické identifikace. V roce 2010 klesla Labour Party na 31 %,

Conservative Party získala 1 % navíc a dostala se tak na 25 %, identifikace jak s Liberal Democrats, tak s ostatními stranami zůstala stejná jako v roce 2005, stejně tak zůstalo 23 % dotázaných bez stranické identifikace (British Election Study, 2010: 9).

Conservative Party se nepodařilo během předvolební kampaně dosáhnout nárůstu voličské identifikace se stranou. Přestože se jim podařilo přesvědčit více voličů, aby jim odevzdali svůj hlas, a od roku 2005 vzrostlo procento voličů ochotných volit Conservative Party (Graf č. 4), tak počet těch, kteří by se identifikovali se stranou a označili sami sebe za konzervativce, zůstal stejný (Green, 2010: 677; Clarke et al., 2010: 10). Identifikace voličů s Labour Party od voleb 2005 sice mírně klesla, podle výsledků BES to však nebylo ve prospěch Conservative Party. Voličská identifikace s Liberal Democrats se od voleb 2005 také nezměnila a zůstala na stejné úrovni, a to i přesto, že se po první debatě zvedl počet lidí, kteří byli ochotni liberální demokraty volit. Žádná ze stran nebyla před volbami 2010 v takové pozici, která by jí zajišťovala získání většiny křesel v parlamentu (British Election Study, 2010: 7–9).

4. Současná podoba stranického systému

Předchozí kapitola vysvětlovala rozhodování voličů v roce 2010, které vedlo k následnému vzniku koaliční vlády a mělo vliv na současnou podobu stranického systému v zemi. Změně stranického systému Spojeného království po volbách 2010 se budu podrobněji věnovat v této kapitole. Domnívám se, že odklon od tradičního systému není náhlý proces započatý v posledních volbách, ale že jeho kořeny sahají do počátku 90. let. Proto se vrátím k událostem, které se v tomto období staly, a pokusím se vysvětlit, jaký měly vliv na podobu stranického systému. Budu sledovat vývoj od 90. let až do současnosti. Pokusím se také vysvětlit změny ve vnímání jednotlivých politických stran ve společnosti, objasnit, jakou roli mají v současném stranickém systému Liberal Democrats a co zapříčinilo jejich vzestup. Na závěr kapitoly zodpovím otázku, nakolik je současná podoba stranického systému trvalá a jestli má potenciál přetrvat do dalších voleb, respektive jaká je pravděpodobnost vzniku koaliční vlády v budoucnosti.

Na výsledcích posledních voleb, především v letech 2005 a 2010, můžeme vidět jasný nárůst podpory třetích stran, především Liberal Democrats. Díky posledním volbám a kampani, která jim předcházela, bychom mohli předpokládat, že stranický systém Spojeného království se transformuje z tradičního westminsterského dvoustranického systému na umírněný multipartismus tří stran, kde se mezi hlavní Labour Party a Conservative Party dostala třetí menší strana, a to Liberal Democrats. V posledních volbách si vedly dobře i některé další třetí strany, které zaznamenaly větší počet hlasů než je obvyklé, na příklad regionální Plaid Cymru a Scottish National Party (Johnston – Pattie, 2011: 17–18).

4.1. Tři typy dvoustranických systémů

Jak už bylo řečeno, od 70. let vzrůstá podpora třetích stran. Zatímco v období mezi 30. a 70. lety se počet těchto hlasů pohyboval okolo hranice 90 %, tak ve volbách 2005 to bylo necelých 68 % a v roce 2010 odpovídal podíl hlasů pro Labour Party a Conservative Party dohromady 65 % z celkového počtu odevzdaných hlasů. Tento trend můžeme sledovat až k volbám v roce 1974, kdy počet hlasů pro obě hlavní strany začal klesat (Rallings – Thrasher cit. dle Curtice, 2010: 626). Díky povaze volebního systému relativní většiny a určitým disproporcím v rozvržení volebních obvodů jsou však třetí strany v konečném výsledku stále marginalizované. Přestože liberální demokraté obdrželi 22 % a 23 % hlasů ve volbách 2005 a 2010, tak podíl získaných křesel odpovídal 10 % a 9 % (House of Commons Library, 2010: 4; House of Commons Library, 2006: 8). Klesá také počet volebních obvodů, kde vítězný kandidát získá nadpoloviční počet odevzdaných hlasů (díky systému FPTP není ke zvolení potřeba nadpoloviční většina, ale pouze největší počet odevzdaných hlasů v daném obvodu) – z 68 % v roce 1950 na 33 % v letech 2005 i 2010. Podpora jednotlivých kandidátů a stran se rozměňuje a společně s poklesem voličské účasti zapříčiňuje vzrůst počtu poslanců, kteří jsou zvoleni méně než jednou třetinou hlasů odevzdaných v daném obvodě (Johnston – Pattie, 2011: 18).

Ze samotné podstaty fungování FPTP je nemožné, aby strana, která má v celostátním měřítku třetí největší podporu, ale neumísťuje se v žádném z obvodů na prvním nebo druhém místě, získala poslanecké mandáty. Proto třetí strany ve Spojeném království neprofitují z plošně rozmístěné podpory, ale spíše z takové, která je koncentrovaná v jednotlivých volebních obvodech. Nárůst mandátů získaných třetími stranami je zapříčiněn zvýšením počtu volebních obvodů s rozdílnými dvoustranickými systémy. Největší nárůst zaznamenaly obvody, ve kterých jsou na druhém místě liberální demokraté. Naopak klesá počet těch obvodů, ve kterých mezi sebou o vítězství soupeří Conservative Party a Labour Party (Tabulka č. 1). Ve volbách 2010 klesl počet Con.–Lab. obvodů na nejmenší počet od roku 1974, a to na 286, což odpovídá pouze 45 % z celkového počtu

obvodů. Původní dvoustranický model byl tedy zaznamenán v méně než polovině volebních obvodů. Volební obvody, kde byla první dvě místa obsazena konzervativci a liberálními demokraty se ve volbách 2010 skoro zdvojnásobil, když vzrostl ze 126 na 203. Počet Lab.–Lib. Dem. obvodů sice klesl ze 121 na 95, což ale stále společně s počtem Con.–Lib. Dem. obvodů poskytuje liberálním demokratům velký prostor, jelikož počet obvodů, kde mají potenciální šanci na výhru dosahuje 298, což je více než obvodů, které jsou čistě pod kontrolou Labour Party a Conservative Party (Johnston – Pattie, 2011: 18–19; Political Science Resources, 2012a; Political Science Resources, 2012b; Political Science Resources, 2012c).

Kromě tří hlavních typů volebních obvodů (Conservative–Labour, Labour–Liberal Democrat, Conservative–Liberal Democrat), jejichž součet dává dohromady většinu z celkového počtu obvodů (572 v roce 2001, 582 v roce 2005 a 584 v roce 2010), můžeme identifikovat další tři typy, a to Conservative–Nationalist, Labour–Nationalist a Liberal Democrat–Nationalist, jejichž počet se od roku 1992 pohybuje mezi 40 až 50 obvodů, což jim v rámci celého systému nedává silné postavení. Je tedy chybné charakterizovat stranický systém Spojeného království jako klasický multipartismus nebo systém tří stran. Současná podoba spíše vykazuje prvky tří hlavních geograficky rozdělených dvoustranických systémů (Johnston – Pattie, 2011: 19).

Existují také obvody, kde se vyskytuje třístranický systém, tudíž v nich mají tři strany velmi těsnou podporu a všechny tři zde mají možnost získat poslanecký mandát. Tyto obvody jsou však poměrně vzácné. Ve většině případů se jedná o model Conservatives–Labour–Liberal Democrats (Chivers, 2010).

Jelikož volební systém relativní většiny nakládá s výsledky jednotlivých britských stran rozdílně, tak se strany zaměřují právě na ty obvody, ve kterých jsou znevýhodněny, a vyvíjí strategie, které mají tento efekt minimalizovat. I přes reformu volebních obvodů před volbami 2010 a eliminaci některých faktorů, které upřednostňovaly Labour Party před Conservative Party, zůstala

část těch, které Labour Party stále zvýhodňuje⁸. V případě Lab.–Lib. Dem. obvodů je s hlasy těchto dvou stran vůči sobě nakládáno poměrně rovnoměrně a spravedlivě. Naopak v Con.–Lib. Dem. obvodech jsou volebním systémem zvýhodňováni konzervativci, a to ve větší míře než je zvýhodňována Labour Party nad Conservative Party. Největší potenciál tudíž mají konzervativci v obvodech, kde jsou jejich hlavním oponentem liberální demokraté. Těmto specifikům přizpůsobují strany své předvolební strategie, když vedou celonárodní kampaně a poté minimálně další dvě podle toho, kdo je jejich hlavním oponentem ve volebních obvodech, ve kterých mají šanci vyhrát (Johnston – Pattie, 2011: 24).

4.2. Změny ve stranickém systému v 90. letech

Aby bylo možné zodpovědět otázku, jestli je tento stav stranického systému trvalý, je nutné vrátit se k důvodům, které zapříčinily nástup trendu vedoucího k uvolnění tradičního dvoustranického modelu. Za hlavní důvod považují odklon voličské podpory od Conservative Party v 90. letech. Konzervativci se pro voliče stali neatraktivní, jejich politika nebyla schopná reagovat na požadavky společnosti a uspokojit nároky voličů tak, aby si udržela své postavení strany, která je kompetentní vládnout (Norton, 2008: 326).

Po úspěšném období Conservative Party v čele s Margaret Thatcher, kdy strana následovala jasnou stranickou politiku, díky níž měli silnou podporu společnosti, se do čela strany dostal John Major. Major vyhrál volby 1992 s poměrně velkou ztrátou mandátů, ale strana si i nadále udržela většinu v parlamentu, byť znatelně redukovanou (European Election Database, 2013). I tak to ale byl pro stranu úspěch, jelikož v době, kdy Thatcher opouštěla premiérské křeslo, byla její podpora velmi nízká. Můžeme se domnívat, že pod vedením Thatcher by konzervativci volby v roce 1992 prohráli. Major tedy

⁸ Labouristé si vedou lépe v menších obvodech a v obvodech s nízkou voličskou účastí. Dále profitují z nárůstu podpory liberálních demokratů v těch obvodech, ve kterých jsou třetí za Conservative Party a Liberal Democrats a nemají zde šanci na vítězství, díky čemuž je méně hlasů odevzdaných pro Labour „ztracených“.

dokázal zvednout voličskou podporu strany a vyhrát. Přestože Labour Party měla propracovanější a společností lépe přijímanou sociální politiku, Conservative Party stále profitovala ze skutečnosti, že je chápána jako nejdůvěryhodnější strana v otázce státní ekonomiky, což byla oblast, kterou většina voličů považovala za nejdůležitější. Následná událost však toto postavení konzervativců ve společnosti zásadním způsobem změnila. Touto událostí byla tzv. Černá středa („Black Wednesday“) 16. září 1992, kdy Spojené království bylo v důsledku spekulací nuceno stáhnout britskou měnu z Evropského mechanismu směnných kurzů (angl. European Exchange Rate Mechanism, ERM). Conservative Party ztratila svou kompetenci v ekonomice země, čímž začala dlouhá opoziční éra, která trvala až do roku 2010 (Dorey, 2003: 126).

Ačkoliv se britská ekonomika poměrně rychle vzpamatovala, vnímání Conservative Party zůstalo negativní. Většina společnosti již nebyla ochotna opět konzervativcům důvěřovat a začala se obracet k Labour Party (Dorey, 2003: 126). Následky, které měla Černá středa pro konzervativce, vystihl Philip Norton ve svém článku „The Future of Conservatism“: „Tento den nebyl Černou středou pouze pro národní finance, ale také pro Conservative Party samotnou. Ovšem pro stranu samotnou mělo toto období temnoty mnohem delšího trvání než pro národní ekonomiku“⁹ (Norton, 2008: 326). Průzkum veřejného mínění potvrdil nedůvěru společnosti v Conservative Party a její schopnost řídit ekonomiku země, když bezprostředně po odchodu Spojeného království z ERM výrazně klesl počet voličů, kteří označili Conservative Party jako nejschopnější stranu v oblasti ekonomiky. Konzervativcům se do voleb 1997 nepodařilo toto postavení změnit a zůstali za Labour Party, která byla v tomto ohledu hodnocena nejlépe (BBC News, 1997).

⁹ „It was not Black Wednesday for the nation’s finances, but for the Conservative Party as well. Indeed, the period of darkness lasted far longer for the party than it did for the nation’s finances.“

Se stoupající podporou si labouristé uvědomili potřebu modernizace strany a její politiky, potřebnou k tomu, aby mohla využít možnost, která se jim naskytl díky úpadku Conservative Party. Roku 1994 byl do čela strany zvolen Tony Blair a po dvou letech představil nový koncept strany „New Labour, New Life for Britain“ (Labour Party, 2013). Strana se posunula více do středu na politickém spektru a přihlásila se ke středolevicové politice. Přijala skutečnost, že zatímco sociální politika byla oblastí, ve které měli labouristé silnou podporu, tak důvěru v otázkách finanční politiky měli spíše konzervativci (Dorey, 2003: 142–142). Tony Blair se tudíž pokusil spojit tyto dva aspekty v jeden celek takovým způsobem, aby se přiblížil k co největšímu počtu voličů napříč politickým spektrem (strana přijala tržní ekonomiku, odmítla znárodňování a zvyšování daní, slíbila podporu podnikání a obchodu a kroky směrem k politické decentralizaci). Labour Party se podařilo získat voliče díky tématům, která tradičně patřila do agendy konzervativců, jako jsou na příklad daně, legislativa či ústupky vůči podnikatelům. Přitom dále získávala body díky své sociální politice (New Labour Manifesto, 1997; Lynch–Garnett, 2003: 248).

Blairova „Třetí cesta“ zajistila Labour Party ve volbách v roce 1997 drtivé vítězství nad Conservative Party s přehlednou většinou křesel v parlamentu, když získala 43,2 % hlasů a 419 mandátů oproti roku 1992, kdy získala 34,4 % hlasů a 271 mandátů. Conservative Party klesla ze 41,9 % hlasů na 30,6 %, v přepočtu na mandáty zůstali konzervativci se 165 křesly hluboko za Labour Party (pokles o 171 mandátů, tudíž o více než polovinu). Ve volbách se dařilo i liberálním demokratům – počet jejich mandátů vzrostl z 20 na 46 (Parties and Elections in Europe, 2013; BBC News, 2005).

Jelikož jsem si zvolila volební období 1992–1997 jako přelomové ve vývoji stranického systému Spojeného království, respektive události během tohoto období (stažení měny z ERM a Blairova modernizace strany v rámci New Labour manifestu), tak se pokusím porovnat vliv těchto událostí na povahu stranického systému a zjistit, nakolik vedly k vytvoření současného modelu tak, jak jsem ho představila v úvodu této kapitoly.

Nárůst počtu mandátů liberálních demokratů je jedním z prvních indikátorů možných změn probíhajících ve stranickém systému. Pokud se podíváme na údaje v Tabulce č. 1, můžeme vidět, že mezi volbami 1992 a 1997 poklesl počet volebních obvodů, ve kterém se na prvním a druhém místě nacházeli konzervativci a labouristé, ze 415 na 335, stejně tak klesl počet Con.–Lib. Dem. obvodů ze 161 na 126, ale naopak výrazně vzrostl počet Lab.–Lib. Dem. obvodů ze 14 na 124. Počet obvodů s jiným stranickým složením stoupl ze 43 na 48. Můžeme tedy předpokládat, že díky poklesu popularity Conservative Party se voliči obrátili k Labour Party nebo hledali jinou alternativu, a to většinou v podobě Liberal Democrats. Díky tomu stoupl počet právě těch obvodů, ve kterých mezi sebou soutěžily tyto dvě strany. Liberální demokraté se tak ve velkém počtu obvodů stali hlavní opozicí labouristům. Naopak díky poklesu podpory Conservative Party se snížil počet volebních obvodů, kde byla tato strana na jednom z prvních dvou míst. Přesun voličské podpory mezi jednotlivými stranami se promítl do tehdejšího stranického systému, který odpovídal modelu tří dvoustranických systémů měnících se podle voličských preferencí. Labour Party však v tomto období měla dostatečnou podporu voličů, aby dokázala získat většinu mandátů a sestavit jednobarevnou vládu. Vzestup Liberal Democrats ji tedy nijak neohrozil.

Přesun voličů a změny na prvních dvou místech ve volebních obvodech ve volbách 1997 se zřejmě promítl i do způsobu, jak volební systém nakládá s hlasy jednotlivých stran. Nejvýrazněji se tento efekt projevil na výsledcích Liberal Democrats, kterým i přesto, že získali o 1 % méně hlasů, vzrostl počet poslaneckých mandátů o 26, což byl jejich největší mezivolební nárůst¹⁰ a zároveň do té doby nejvyšší počet křesel získaných třetí stranou od roku 1929 (Liberal Democrat History Group, 2007; Parties and Elections in Europe, 2013).

¹⁰ O největší nárůst poslaneckých mandátů se jednalo i v případě, že přihlídneme k výsledkům předchůdců Liberal Democrats – Liberal Party a SDP/Liberal Alliance. Samotná strana Liberal Democrats vznikla ze strany SDP/Liberal Alliance v roce 1988, volby v roce 1997 tedy byly jejich druhé v pořadí.

Konzervativcům ztěžovala reakci na kampaň Labour Party i skutečnost, že poté, co Labour Party přijala velkou část finanční politiky, kterou prosazovali sami konzervativci (jako prioritu uznali udržení nízké míry inflace a opatrnost při praktikování fiskální politiky státu, přestali vystupovat proti privatizaci a odmítli závazek na prosazování veřejného vlastnictví a znárodňování), bylo složité napadnout výroky Blaira, jelikož by tím pádem vykročili proti vlastním závazkům a opatřením, které strana sama před volbami 1997 zavedla nebo alespoň prosazovala. Stejně tak zlepšení ekonomické situace země a hospodářská prosperita jim znemožnila jakoukoliv kritiku vůči labouristické finanční politice. Tím přišla Conservative Party o nejdůležitější argument, který proti Labour Party měla, jelikož vždy získávala body díky kritice finanční politiky, kterou Labour Party prosazovala. Tato výhoda ovšem zmizela ve chvíli, kdy ekonomika pod vládou Labour Party prosperovala. Politika Conservative Party se zdála vyčerpaná. Jejich sociální politika byla slabá a kompetence v ekonomických záležitostech země přešly do agendy Labour Party (Dorey, 2003: 127). I přes opakované pokusy strana nedokázala vypracovat program, který by zaujal a měl voličům co nabídnout (Norton, 2008: 326).

Conservative Party se vzdálila voličům i v otázkách týkajících se evropské integrace. Zatímco konzervativci zaujali euroskeptickou pozici a vnímali evropskou integraci jako hrozbu pro národní suverenitu Spojeného království, tak Labour Party dokázala zrevidovat svůj postoj k patriotismu a zaujala pozitivní postoj k EU. Konstruktivní zapojení v rámci EU prosazovali jako moderní formu patriotismu. Členství chápali jako možnost, jak efektivně prosazovat národní zájmy na mezinárodní úrovni (Lynch, 2003a: 184–185). Posun v postoji vůči EU vynesl Labour Party další podporu voličů, když v průzkumu veřejného mínění po volbách 1997 označilo 50 % dotázaných Labour jako stranu, která nejlépe reprezentuje jejich názor na Evropu. Konzervativci získali pouze 33 % (Lynch, 2003b: 160).

Další atribut, který pomohl Labour Party k větší voličské podpoře, byla pluralistická perspektiva britské identity, kterou labouristi chápali spíše jako různorodou, než jednotnou, s regionálními specifiky, které je nutno zohlednit. Přistoupila na myšlenku devoluce, kterou chápala jako proces, který má posílit Spojené království. Oproti tomu Conservative Party trvala na zachování statutu quo bez ústavních změn, chápala státní a parlamentní suverenitu jako prioritu a držela se myšlenky unitárního státu. Odmítala devoluci a vizi kulturní heterogenity v rámci britské společnosti tak, jak ji předkládala Labour Party. Tento přístup však uspěl pouze u jádra voličské základny konzervativců, ale nenašel podporu u širší veřejnosti (Lynch, 2003a: 184–185, 194).

Conservative Party vstupovala do 20. století jako strana, která není veřejností chápána jako schopná efektivně vládnout. Tento přístup voličů ke straně se projevil i ve volbách 2001, ve kterých se v podstatě opakoval scénář z roku 1997. Labour sice ztratila 6 křesel, ale i tak získala 40,7 % hlasů a 413 mandátů (většina 166 křesel), Conservative Party získala oproti volbám 1997 pouze jedno křeslo, tudíž jejich zastoupení stouplo na 166 mandátů (31,7 % hlasů). Počet mandátů Liberal Democrats stoupl ze 46 na 52 (18,3 %). (Parties and Elections in Europe, 2013; House of Commons Library, 2001: 6, 26).

Jelikož volební obvody, které ve volbách 2001 změnilы barvu a přešly k liberálním demokratům, byly původně převážně konzervativců (House of Commons Library, 2001: 26). Lze se tedy domnívat, že Liberal Democrats ve volbách 2001, stejně jako v roce 1997, představovali především alternativu ke dvěma hlavním stranám. Pokud tedy volič nechtěl hlasovat pro Labour Party ani pro Conservative Party, která ztratila svou důvěryhodnost mezi voliči, hledal pravděpodobně třetí možnost v podobě liberálních demokratů.

Ve volbách v roce 2005 zopakovala Labour Party své vítězství i přesto, že její podpora již začala klesat. Výsledky byly následující – Labour Party získala 35,2 % hlasů a 355 mandátů, což odpovídalo parlamentní většině o 64 křesel (ztráta 47 křesel). Conservative party získala 32,4 % hlasů a 198 mandátů, Liberal Democrats 22 % a 62 mandátů (House of Commons Library, 2006: 8). Důvodem mohla být postupná tendence společnosti odklánět se od středolevicové politiky Labour Party, především v oblasti ekonomiky. Jak dokládají průzkumy British Social Attitudes, v období velké popularity Labour Party byla shoda společnosti na středolevicové finanční politice poměrně vysoká, během volebního období 2001 až 2005 ale začala klesat, čímž se pravděpodobně snižovala i podpora Labour Party (Curtice, 2009: 177–178). Dalším faktorem, který ovlivnil výsledek, byla i klesající popularita Tonyho Blaira poté, co se v roce 2003 přidal na stranu USA a George W. Bushe a schválil participaci Spojeného království ve válce v Iráku, což stálo Labour Party ztrátu mandátů ve volbách 2005 (British Election Study, 2005: 32–33).

Pokles podpory Labour Party ale neznamenal výrazné zlepšení podpory Conservative Party. Voliči tak opět hledali alternativu k hlavním dvěma stranám především u liberálních demokratů. Cenné body zřejmě strana získala i jako opozice labouristům a konzervativcům v rozhodnutí o zapojení Spojeného království do války v Iráku (Liberal Democrat History Group, 2007). Jak je patrné z Tabulky č. 1, dokazuje to i nárůst volebních obvodů, ve kterých Liberal Democrats představovali hlavní opozici k jedné z hlavních dvou stran, a naopak pokles obvodů, ve kterých se dělily o první dvě místa konzervativci a labouristi.

V první polovině následujícího volebního období ovlivnila jak Conservative Party, tak Labour Party změna stranického lídra. Novým předsedou labouristů a zároveň novým premiérem se v roce 2007 stal Gordon Brown (Labour Party, 2013). Do čela konzervativců se v prosinci 2005 postavil David Cameron. Nový předseda měl hlavní úkol – zmodernizovat Conservative Party do takové podoby, aby opět získala důvěru voličů. Konzervativci měli šanci uspět, jelikož podpora Labour Party se snižovala kvůli klesající oblíbě Tonyho

Blaira kvůli jeho rozhodnutí o připojení se k USA ve válce v Iráku a také kvůli tendenci společnosti odvracet se od středolevicové finanční politiky Labour Party. Výkon ekonomiky začal upadat, s čímž začal klesat i počet obyvatel považující labouristy za nejschopnější stranu v otázkách státní ekonomiky. K těmto faktorům se později přidala i neoblíbenost nového premiéra Gordona Browna (Green, 2010: 671; Curtice, 2009: 177–181).

Aby se politika konzervativců přiblížila názorům a požadavkům veřejnosti, bylo potřeba posunout ji více do středu na politickém spektru. Cameron musel reorganizovat agendu strany podobným způsobem, který použil Blair v roce 1996, když posunul stranu více doprava k politickému středu, aby tím vyhověl poptávce společnosti. Jak se společnost stala liberálnější a více pluralistická, tak se konzervativci museli posunout z jejich současného postavení směrem doleva a přijmout aktivnější roli státu v sociální politice, veřejných službách a ochraně životního prostředí (Bochel – Defty, 2010: 76; Norton, 2008: 329).

S novou politikou a rostoucí popularitou Davida Camerona v čele strany se strana posunula blíže k voličům, kteří ji začali vnímat pozitivněji. Stoupat začal počet obyvatel vnímajících stranu jako schopnou vládnout a zvládat ekonomiku země. Labour Party v těchto průzkumech naopak ztrácela (Curtice, 2009: 175–177; Bochel – Defty, 2010: 79). První úspěch Cameronovi strategie přišel v únoru 2008, kdy průzkumy poprvé ukázaly, že se konzervativci dostali do vedení před Labour Party (Riddell, 2008; Norton, 2008: 329). Dalším výrazným úspěchem byly volby do Evropského parlamentu 2009, ve kterém Conservative Party zvítězila, zatímco vládnoucí Labour Party skončila na třetím místě za euroskeptickou UK Independence Party (BBC News, 2009a; Green, 2010: 672).

Na tento vývoj reagovala i podoba stranické soutěže v jednotlivých obvodech. Pokles počtu Con.–Lab. obvodů, stejně tak jako Lab.–Lib. Dem. obvodů, můžeme vysvětlit sníženou podporou Labour Party ve společnosti a pokles voličů rozhodnutých podpořit tuto stranu ve volbách. Naopak vzrostl počet obvodů, ve kterých mezi sebou o vítězství soupeřili konzervativci s liberálními demokraty (Tabulka č. 1). I zde je tedy patrná tendence hledat u liberálních demokratů alternativu k jedné ze dvou hlavních stran, tentokrát především k Labour Party, jejíž podpora upadala.

4.3. Pravděpodobnost vzniku další koaliční vlády

Z uvedených důvodů tedy předpokládám, že úspěch Liberal Democrats ve volbách v roce 2010 nebyl ojedinělý, zároveň ale nebyl zapříčiněný primárně politikou, kterou strana podporuje, ale spíše neschopností obou velkých stran přesvědčit voliče a získat jejich podporu. Liberální demokraté hrají ve stranickém systému Spojeného království především roli alternativy k oběma velkým politickým stranám, což jim umožňuje především jejich středové umístění na politické ose. Lze tedy říci, že mají co nabídnout širokému spektru veřejnosti. Tento fakt byl navíc ve volbách 2010 posílen úspěšnou kampaní Nicka Clegga.

Jak se navíc ukázalo po volbách v roce 2010, není pravdou, že by liberální demokraté byli schopni spolupracovat pouze s Labour Party. Díky modernizaci a posunutí politiky konzervativců blíže ke středu, se liberální demokraté ocitli mezi dvěma hlavními stranami a získali jak voličský, tak koaliční potenciál. Liberal Democrats ovšem není jediná „třetí“ strana, která získává hlasy díky tomu, že v ní voliči nacházejí alternativu ke dvěma hlavním stranám. Jak jsem se již zmiňovala ve druhé kapitole, sílící trend v podpoře třetích stran se nevztahuje jen na liberální demokraty, ale postihuje i ostatní strany.

Je však nepravděpodobné, že by Liberal Democrats nahradili jednu z hlavních stran. Jak jsem již řekla, v systému plní roli alternativy k těmto stranám. Kvůli volebnímu systému FPTP, který je ve Spojeném království pro volby do Dolní sněmovny používán, nemají liberální demokraté velké šance na získání většinové podpory společnosti. Přestože během volební kampaně 2010 došlo k popularizaci strany i jejího lídra, voličský trend podporovat Liberal Democrats se projevil již ve volbách 1997, kdy výrazně vzrostla podpora Labour Party a voliči se odvrátili od Conservative Party. Liberální demokraté v těchto volbách znamenali pro voliče třetí možnost, a to i bez výrazné volební kampaně. Což potvrzuje mou domněnku, že úspěch Liberal Democrats ve volbách 2010 nejspíše nepramenil převážně z jejich předvolební kampaně, ani z vystoupení Nicka Clegga v televizních debatách (považuji to spíše za sekundární aspekt, který liberálním demokratům pomohl).

Jelikož jedno z hlavních voličských kritérií při rozhodování, jestli volit (nebo nevolit) Liberal Democrats, je pravděpodobnost výhry jejich kandidáta v daném obvodu a možný vliv strany na složení vlády, tak se vysoký počet obyvatel nakonec rozhodl podpořit jednu z hlavních stran, i přestože sympatizoval nejvíce s Liberal Democrats. Tudíž v obvodech, ve kterých měli liberální demokraté velkou možnost získat mandát, vzrostlo množství odevzdaných hlasů mnohem více než v těch, ve kterých byla pravděpodobnost jejich výhry nižší (Cutts, 2012: 112). Proto se někteří autoři domnívají, že i přestože úspěch Nicka Clegga a nárůst popularity Liberal Democrats nepřinesly straně výrazný nárůst hlasů (naopak jejich počet klesl), tak volby 2010 poskytly straně možnost, aby si vybudovala takový obraz ve společnosti, který by jí zbavil pověsti strany, jejíž volba se rovná ztrátě hlasu. Což by mohlo posílit její roli alternativy k hlavním dvěma stranám v budoucnu (srov. Parminter – Sherlock, 2010: 20).

Nabízí se také otázka, proč koaliční vláda vznikla až v roce 2010, když se podpora liberálních demokratů zvýšila již v roce 1997 a ve volbách 2005 dokonce získala větší počet mandátů než v posledních volbách. Jak jsem v této kapitole popsala, konzervativci ztratili svou kredibilitu a díky Blairově konceptu New Labour se jejich politika stala vyčerpanou, neměli voličům co nabídnout a po dlouhou dobu v opozici nebyli schopni získat podporu voličů zpět. Labour Party se naopak dokázala adaptovat na nové podmínky a požadavky společnosti a získat tím voličskou podporu na svou stranu během tří po sobě jdoucích voleb, kdy získávali jasnou většinu v parlamentu. Konzervativci nedokázali po poklesu popularity Tonyho Blaira a odklonu voličů od Labour Party po volbách 2005 zaujmout její místo a zajistit si dostatečnou podporu voličů, která by jim přinesla většinové zastoupení v Dolní sněmovně. Předvolební průzkumy předpovídaly výhru konzervativců, zároveň ale ukazovaly, že podpora Conservative Party nedosahovala míry, která by zajistila většinu v parlamentu, a to ještě před první televizní debatou (Graf č. 4) (British Election Study, 2010: 8). Vznik hung parlamentu očekávaly před volbami i někteří autoři, kteří tvrdili, že konzervativci nejspíše nebudou schopni získat většinu v parlamentu (Curtice, 2009: 182). Výhra Conservative Party se tedy předpokládala, bylo ale nejisté, jestli se jí podaří získat většinové zastoupení nebo jestli vznikne hung parlament.

Labour Party ale na rozdíl od konzervativců byla po celé období 1997–2005 schopna udržet si dostatečnou podporu, která jim vždy vygenerovala většinové zastoupení v parlamentu. Proto jejich výhru nemohl ohrozit ani vzrůstající počet mandátů liberálních demokratů (ani jiné třetí strany, jejichž podpora také vzrůstala). Schopnost udržet si své voliče dokázala Labour Party i ve volbách 2010, kdy neutrpěla výraznou porážku. Pokud tedy budeme počítat se střídáním vládnoucích stran tak, jak je to u volebního systému FPTP běžné, domnívám se, že pravděpodobnost vzniku koaliční vlády bude větší v případě, kdy bude mít ve volbách navrch Conservative Party. Bude-li naopak vyhrávat Labour Party, možnost vzniku vládnoucí koalice bude klesat.

Podporu pro argument, že se britská společnost neztotožnila s konceptem koaličních vlád a nepreferuje ji jako nejlepší možnost (vznik koalice by tedy byl spíše výsledkem výše popsaných okolností), vidím v neúspěšném referendu o volebním systému do Dolní sněmovny Spojeného království, které proběhlo v roce 2011. Voliči hlasovali o nahrazení systému FPTP systémem alternativního hlasování (Alternative Vote, AV). Zavedení AV podporovali především liberální demokraté, kteří propagovali AV jako systém, který dokáže minimalizovat počet ztracených hlasů a produkuje více proporční výsledky než systém relativní většiny. Poměr mezi získanými hlasy a podílem mandátů v parlamentu by tedy podle nich byl mnohem těsnější než pod systémem FPTP¹¹. Jak vychází ze simulace provedené na výsledcích z roku 2010, pokud by se volilo systémem AV, tak by z tohoto volebního systému nejvíce profitovali liberální demokraté, kteří by sice ani v tomto případě neměli šanci na vytvoření jednobarevné vlády, počet jejich mandátů by ale stoupl natolik, že by mohli utvořit většinovou koaliční vládu jak s Labour Party, tak s Conservative Party¹². Po přijetí systému AV by tedy vznik koalic byl pravděpodobně častější, čímž by význam liberálních demokratů v systému velmi vzrostl (Sanders et al., 2011: passim). Zavedení volebního systému AV bylo ale voliči v referendu v roce 2011 odmítnuto – 67,9 % hlasujících se vyslovilo proti (BBC News, 2011).

Odmítnutí systému AV lze chápat tak, že britská veřejnost odmítla koncept koaličních vlád se silnou třetí stranou. Pokud by to tak opravdu bylo, je zde možnost, že z toho budou v delším časovém horizontu těžit konzervativci. A to v tom případě, že by voliči, kteří nechtějí podporovat Labour Party, ale ani nesouhlasí s konceptem koalice, odevzdali svůj hlas právě konzervativcům, s cílem zabránit vzniku hung parlamentu. Takovýto předpoklad je však pouze spekulací, kterou lze jen těžko ověřit.

¹¹ Je však potřeba říci, že AV se řadí do většinových volebních systémů, z čehož plyne, že ani v případě zavedení AV by nebyla zaručena větší proporcionalita hlasů a křesel. Jak se domnívají někteří autoři, systém AV by sice zajistil třetím stranám o něco více mandátů, ale i přesto by nadále nadreprezentoval dvě největší strany (Threlfall, 2010: 529; Sanders et al., 2011: 8, 19; Lees, 2011: 289).

¹² Simulace však byla založena na reálných výsledcích již proběhnutých voleb, což předpokládalo stejné voličské chování jako při volbách založených na FPTP. Tato spekulace je však neověřitelná, tudíž jsou veškeré předpovědi potencionálních výsledků voleb po zavedení AV velice obtížně proveditelné (Sander et al., 2011: 19–21).

Pokud si tedy labouristé i nadále udrží svou schopnost přesvědčit větší množství voličů než Conservative Party, a pokud přihlídneme k efektům systému FPTP, z kterého těží především Labour Party, je pravděpodobnost vzniku další koaliční vlády vyšší v případě výhry konzervativců než naopak. Vznik koalice se tedy nemusí opakovat po příštích volbách 2015, jelikož záleží na tom, která ze stran tyto volby vyhraje.

4.4. Další názory na možnost opětovného vzniku koalice

Většina odborníků věnujících se tématu budoucí britské vlády a možnosti opětovného sestavení koalice se často shodují v tom, že jakékoliv předpovědi jsou velmi těžko proveditelné. Tím pádem se jejich přístupy a názory na budoucí vývoj britské vlády často liší.

Někteří se přiklánějí k tomu, že pravděpodobnost vzniku dalšího hung parlamentu se sice snížila poté, co byl v referendu 2011 odmítnut návrh na reformu volebního systému do Dolní sněmovny, což ale neznamená jistý návrat k tradičnímu dvoustranickému systému labouristů a konzervativců. Především v krátkodobém horizontu bude záležet na tom, jaký úspěch nebo neúspěch bude mít koalice během jejího funkčního období. Jak totiž předpokládá i valenční teorie, voliči se rozhodují retrospektivně, čili podle výsledků, kterých daná strana již dosáhla. Bude tedy důležité, jakou pověst si dokáže získat jak koalice jako celek, tak jednotlivé strany, které jsou její součástí, a to především v oblasti ekonomiky. Zároveň bude důležité i to, jakou důvěru si u voličů dokáže vybudovat opoziční Labour Party jako příští potenciální vládnoucí strana (Muir, 2010: 21–22; Curtice, 2011: 95–96).

Charles Lees se přiklání k názoru, že pokud si Spojené království ponechá FPTP systém, tak je návrat k dvoustranickému modelu více než pravděpodobný (Lees, 2011: 287). Naopak Marc Debus předpokládá, že se koaliční vlády budou v budoucnu opakovat, a to především s tím, jak se politika liberálních demokratů a konzervativců čím dál tím více přibližuje. Snižuje se tedy škála témat, které by

mezi stranami vyvolávaly konflikt. Liberální demokraté ale v současném koaličním uskupení kontrolují méně důležitá ministerstva než konzervativci, pod jejichž vedením jsou všechna významná ministerstva. S přibývajícím zkušenostmi se tedy bude podle Debuse měnit chování jednotlivých stran a jejich ochota vstupovat do koalice. Dále zastává názor, že v kontextu evropské politiky nebyl vznik koalice navíc ničím neobvyklým a nepředvídatelným (Debus, 2011: *passim*).

5. Závěr

Cílem této práce bylo objasnit, proč parlamentní volby ve Spojeném království v roce 2010 přinesly výsledek, který ani jedné straně nezajistil většinové zastoupení a tím pádem možnost sestavit jednobarevnou vládu. Jedna z otázek tedy byla – proč v roce 2010 vznikla vládní koalice? Dalším cílem bylo zjistit, jestli se jedná o ojedinělou odchylku, která se nebude opakovat a systém se vrátí k tradičnímu modelu dvou hlavních stran, nebo jestli vládní koalice po příštích volbách vznikne opět. Nakolik je tedy pravděpodobný vznik koalice v budoucnosti? Zároveň jsem v rámci této práce chtěla zodpovědět, jakou podobu má současný stranický systém Spojeného království.

Volby do Dolní komory Spojeného království v roce 2010 byly v kontextu britské tradice velkým překvapením a zlomem. Žádná ze stran nezískala parlamentní většinu křesel a vznikla první mírová koaliční vláda v moderní historii Spojeného království, ve které se spojila Conservative Party s Liberal Democrats. Vládní koalice je v této zemi velmi neobvyklým jevem, jelikož pro volbu do Dolní sněmovny je používán volební systém relativní většiny (tzv. first-past-the-post, FPTP), který generuje jednobarevné většinové vlády a v zemi vytváří systém dvou silných politických stran. Po volbách 2010 se ovšem začalo spekulovat o možném přechodu z typického dvoustranického modelu na umírněný multipartismus tří stran – Labour Party, Conservative Party a Liberal Democrats.

Volební systém v posledních letech ztrácí schopnosti, díky kterým produkoval jednobarevné vlády s většinovým zastoupením. Díky disproporcím ve struktuře volebních obvodů již volební systém FPTP není schopný nakládat s hlasy jednotlivých stran rovnoměrně a některé jsou nad ostatními v konečném výsledku nadreprezentovány. V tomto případě se jedná především o Labour Party, která profituje v obvodech s menším počtem voličů a její hlasy jsou rozdělovány efektivněji než hlasy ostatních stran. FPTP také ztrácí svou schopnost demotivovat voliče od podpory třetích stran. Klesá také počet marginal seats, ve kterých je malý rozdíl mezi podporou prvních dvou stran, tudíž obě dvě

strany jsou v takovém obvodu soutěživé a stačí malý voličský obrat k tomu, aby vyhrála jiná strana než ta, která držela obvod v minulém volebním období (naopak roste počet tzv. safe seats, kde stranické zastoupení již dlouho nepřešlo z jedné strany na druhou).

Pravděpodobnost vzniku hung parlamentu existovala před volbami 2010 nejenom díky disproporcím vzniklým kvůli volebnímu systému. Během předvolební kampaně se nepodařilo žádné ze stran získat na svou stranu takovou podporu voličů, která by jí zajistila většinové zastoupení v parlamentu. Labour Party klesla popularita díky neoblíbenému Gordonovi Brownovi, který vedl stranu i vládu, i díky krokům předešlého premiéra Tonyho Blaira. Davidu Cameronovi se podařilo zmodernizovat stranickou agendu a nabídnout voličům takovou politiku, díky které se konzervativci vrátili zpět do hry a byli opět vnímáni jako strana schopná vládnout. Především získali důležitou důvěru v oblasti finanční ekonomiky a hospodářství země. Zároveň se Cameronovi podařilo zapůsobit na voliče a získat si popularitu. Celkově se konzervativcům sice podařilo zvrátit negativní vnímání strany ve společnosti, ovšem nedostatečně na to, aby získali dostatečný počet hlasů a křesel. Překvapením volební kampaně 2010 byli liberální demokraté v čele s Nickem Cleggem, kterému se pro stranu podařilo zajistit velkou popularitu díky svému vystoupení v historicky prvních televizních debatách stranických lídrů, ve kterých si vedl velmi dobře.

Valenční teorie, kterou jsem v této práci použila, předpokládá rozhodování voličů na základě tří hlavních kritérií: popularita stranického lídra, kredibilita strany v otázkách, které jsou voliči chápány jako nejdůležitější (v tomto případě ekonomika země) a stranická identifikace. Jak je ale podle dat BES 2010 zřejmé, žádná z hlavních stran si nedokázala získat výraznou převahu ani v jednom z uvedených kritérií. Největší důvěru ve schopnosti zvládnout ekonomiku země měla sice Conservative Party, ale rozdíl od druhé Labour nebyl výrazný. Jediné relativně zřetelné vedení dokázal získat David Cameron, kterého voliči označili za nejvhodnějšího potencionálního premiéra. Stranická identifikace se ukázala jako nejslabší kritérium, které jsou voliči ochotni měnit na základě ostatních

dvou kritérií. Ovšem ani stranická identifikace nebyla u žádné z hlavních stran nijak převažující. Výsledkem tedy bylo, že žádná ze stran nebyla před volbami v takovém postavení, které by jí zajistilo výhru parlamentní většiny. Disproporcionalita volebního systému a neschopnost hlavních stran získat dostatečnou podporu veřejnosti jsou podle mého názoru hlavní důvody vzniku hung parlamentu a následného vytvoření koaliční vlády.

Jak jsem již zmínila, po volbách 2010 se začalo hovořit o možném posunu stranického systému Spojeného království k umírněnému multipartismu. Vzhledem k volebnímu systému, ve kterém jsou poslanci voleni v jednomandátových obvodech, ovšem můžeme říci, že současný stranický systém je charakterizován spíše třemi typy dvoustranických obvodů, než jedním celostátním třístranickým modelem. Hlavní tři modely dvoustranických systémů v jednotlivých obvodech jsou: Conservative Party–Labour Party, Labour Party–Liberal Democrats a Conservative Party–Liberal Democrats. Záleží tedy na tom, jaké dvě strany mají v daném obvodu největší podporu a soutěží mezi sebou o výhru. Stranické systémy v jednotlivých volebních obvodech jsou proměnlivé a reagují na současný stav politiky v zemi. Podle změn počtu jednotlivých typů lze usoudit, že voliči hledají u liberálních demokratů především alternativu k hlavním dvěma stranám. Úspěch Liberal Democrats tedy nezáleží tolik na úspěšné kampani nebo populárním předsedovi, ale spíše na tom, nakolik se daří hlavním dvěma stranám přesvědčit voliče, aby hlasovaly právě pro ně. Voliči, kteří nechtějí volit ani jednu ze stran, se obvykle obrátí k nějaké ze třetích stran (nejčastěji k liberálním demokratům). Důkazem může být skutečnost, že i přestože se liberálním demokratům podařila úspěšná kampaň před volbami 2010, tak počet jejich mandátů klesl. Naopak počet jejich mandátů rostl během volebních období, kdy stranické politice dominovala Labour Party a Conservative Party nedisponovala důvěrou veřejnosti. Voliči, kteří nesympatizovali s Labour Party, ale díky špatnému obrazu ve společnosti nechtěli volit ani konzervativce, se nejspíše obraceli k Liberal Democrats jako k alternativní straně.

Z analýzy stranického systému a změn, které v něm od 90. let proběhly, je patrné, proč ani jedna ze stran není momentálně schopná získat většinovou podporu veřejnosti. Problémy měla především Conservative Party, která své postavení ve společnosti ztratila na počátku 90. let a poté se jí dlouhou dobu nedařilo vrátit se nazpět. Mezitím Tony Blair dokázal najít cestu k voličům pomocí nového konceptu New Labour, který měl velký ohlas. Díky začlenění témat, předtím prosazovaných konzervativci, a úspěchu jeho finanční politiky, se pro konzervativce stalo velmi obtížné nabídnout alternativu k Blairově New Labour. Částečně se to podařilo až Davidu Cameronovi, který do čela strany nastoupil v roce 2006. Úspěch ale nebyl dostatečný, jelikož strana nedokázala získat většinu v parlamentu.

Má druhá otázka, kterou jsem si stanovila v úvodu práce, zní – jaká je pravděpodobnost vzniku další koaliční vlády? Pravděpodobnost se očividně liší podle toho, která strana vyhraje volby. Labour Party je nejspíše dostatečně silná na to, aby dokázala přesvědčit voliče a získat většinové zastoupení v parlamentu (s pomocí výhodnějšího postavení, které má díky volebnímu systému FPTP). Conservative Party ale nejspíše tuto schopnost nemá. Dokáže přesvědčit určité procento lidí, které stačí k výhře ve volbách, nezvládne ale získat takové množství voličů, které by jí přineslo vítězství včetně většinové podpory v parlamentu. Můžeme tedy říci, že je zde reálná možnost vzniku další koaliční vlády, nemůžeme ovšem tvrdit, že se to stane v příštích volbách 2015. Vše záleží na skutečnosti, která strana tyto volby vyhraje.

Seznam zdrojů

BBC News (1997). Election '97: Best party on the economy. (<http://web.archive.org/web/20000528131306/http://www2.bbc.co.uk/election97/polls/92bestpar.htm>, 10.4.2013).

BBC News (2005). 1997: Labour landslide ends Tory rule. 15.4.2005 (http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/vote_2005/basics/4393323.stm, 10.4.2013).

BBC News (2009a). European Election 2009: UK Results. 8.6.2009 (http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/elections/euro/09/html/ukregion_999999.stm, 18.3.2013).

BBC News (2009b). Profile of John Bercow MP Buckingham, The Speaker (<http://news.bbc.co.uk/democracylive/hi/representatives/profiles/25808.stm>, 3.4.2013).

BBC News (2010a). First prime ministerial debate. Transcript. (http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/16_04_10_firstdebate.pdf, 31.3.2013).

BBC News (2010b). Second prime ministerial debate. Transcript. (http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/23_04_10_seconddebate.pdf, 31.3.2013).

BBC News (2010c). Final prime ministerial debate. Transcript. (http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/30_04_10_finaldebate.pdf, 31.3.2013).

BBC News (2011). Vote 2011: UK rejects alternative vote. 7.5.2011 (<http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-13297573>, 10.4.2013).

Bochel, Hugh – Defty, Andrew (2010). Safe as Houses? Conservative Social Policy, Public Opinion and Parliament. *The Political Quarterly* 1/2010, s. 74–84.

British Election Study (2005). *The 2005 General Election in Great Britain*. (<http://www.essex.ac.uk/bes/Papers/ec%20report%20final.pdf>, 10.4.2013).

British Election Study (2010). *Electoral Choice in Britain, 2010*. 25.6.2010 (<http://bes.utdallas.edu/2009/>, 20.3.2013).

Clarke, Harold et al. (2009). *Performance Politics and the British Voter* (New York: Cambridge University Press).

Clarke, Harold et al. (2011). Valence Politics and Electoral Choice in Britain, 2010. *Journal of Elections Public Opinion and Parties* 5/2011, s. 237–253.

Cockerell, Michael (2010). Why 2010 will see the first TV leaders election debate.

BBC News. 10.4.2010 (http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/election_2010/8612153.stm, 1.4.2013).

ComRes (2010). Poll Digest - Social - ITV News Instant Debate Poll (<http://www.comres.co.uk/poll/102/itv-news-instant-debate-poll-29-april-2010.htm>, 4.4.2013).

Coxall, Bill – Robins, Lynton – Leach, Robert (2003). *Contemporary British Politics* (New York: Palgrave Macmillan).

Curtice, John (2009). Back in Contention? The Conservatives' Electoral Prospects. *The Political Quarterly* 2/2009, s. 172–183.

Curtice, John (2010). So What Went Wrong with the Electoral System? The 2010 Election Result and the Debate About Electoral Reform. *Parliamentary Affairs* 4/2010, s. 623–638.

Curtice, John (2011). A return to two-party politics? *Public Policy Research* 2/2011, s. 88–104.

Cutts, David (2012). Yet Another False Dawn? An Examination of the Liberal Democrats' Performance in the 2010 General Election. *The British Journal of Politics and International Relations* 14/2012, s. 96–114.

Deans, Jason (2010). Leaders' debate TV ratings: 9.4m viewers make clash day's biggest show. *The Guardian*. 16.4.2010 (<http://www.guardian.co.uk/media/2010/apr/16/leaders-debate-tv-ratings>, 1.4.2013).

Debus, Marc (2011). Portfolio Allocation and Policy Compromises: How and Why the Conservatives and the Liberal Democrats Formed a Coalition Government. *The Political Quarterly* 2/2011, s. 293–304.

Dorey, Peter (2003). Conservative Policy under Hague. In: Garnett, Mark – Lynch, Philip eds., *Conservatives in Crisis* (Manchester: Manchester University Press), s. 125 – 145.

Election Guide (2010a). Election Profile of United Kingdom, parliamentary election May 5, 2005 (<http://www.electionguide.org/results.php?ID=125>, 3.4.2013).

Election Guide (2010b). Election Profile of United Kingdom, parliamentary election May 6, 2010 (<http://www.electionguide.org/results.php?ID=1488>, 3.4.2013).

Electoral Reform Society (2010). *The UK General Election 2010 In-depth* (<http://www.electoral-reform.org.uk/images/dynamicImages/file4e3ff1393b87a.pdf>, 10.4.2013).

Electoral Reform Society (2013). Safe seats (<http://www.electoral-reform.org.uk/safe-seats/>, 18.3.2013).

Euractiv (2010). Vítězem historické debaty v Británii se stal outsider. 19.4.2010 (<http://www.euractiv.cz/evropske-volby-2009/clanek/vitezem-historicke-debaty-v-britanii-se-stal-outsider-007389>, 2.4.2013).

European Election Database (2013). United Kingdom: Parliamentary Election 1992 (http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FfStudy%2FUKPA1992_Display&mode=cube&v=2&cube=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FfCube%2FUKPA1992_Display_C1&top=yes, 9.4.2013).

Fitzgerald, Graham (2010). TV Debate: Clegg And Cameron Neck And Neck. *Sky News*. 23.4.2010 (<http://news.sky.com/story/774618/tv-debate-clegg-and-cameron-neck-and-neck>, 4.4.2013).

Green, Jane (2010). Strategic Recovery? The Conservatives Under David Cameron. *Parliamentary Affairs* 4/2010, s. 667–688.

Grice, Andrew (2010). Clegg's triumph could ultimately be Browns's too. *The Independent*. 17.4.2010, s. 8.

House of Commons Library (2001). General Election results 2001. *Research paper 01/54*. 18.6.2001 (<http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/rp2001/rp01-054.pdf>, 9.4.2013).

House of Commons Library (2006). General Election 2005. *Research paper 05/33*. 10.3.2006 (<http://www.parliament.uk/briefing-papers/RP05-33>, 8.4.2013).

House of Commons Library (2010). General Election 2010. Preliminary analysis. *Research paper 10/36*. 18.5.2010 (<http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/rp2010/RP10-036.pdf>, 3.4.2013).

Chivers, Tom (2010). General Election 2010: the top 20 three-way marginal constituencies. *The Telegraph*. 22.4.2010 (<http://www.telegraph.co.uk/news/election-2010/7621185/General-Election-2010-the-top-20-three-way-marginal-constituencies.html>, 6.4.2013).

Johnston, Ron – Pattie, Charles (2011). The British general election of 2010: a three-party contest – or free two-party contests? *The Geographical Journal* 1/2011, s. 17–26.

Kavanagh, Dennis – Cowley, Philip (2010). *The British General Election of 2010* (New York: Palgrave Macmillan).

Klokočka, Vladimír (1991). *Politická reprezentace a volby v demokratických systémech* (Praha: Aleko).

Labour Party (2013). *History of the Labour Party* (http://www.labour.org.uk/history_of_the_labour_party_gb, 10.4.2013).

Lees, Charles (2011). How Unusual is the United Kingdom (and What are the Chances of it Happening Again)? *The Political Quarterly* 2/2011, s. 279–292.

Liberal Democrat History Group (2007). A concise history of the Liberal Party, SDP and Liberal Democrats (http://www.liberalhistory.org.uk/item_single.php?item_id=4&item=history, 10.4.2013).

Linek, Lukáš (2011). Proč se změnila úroveň účasti ve volbách do PS v letech 1996-2010? *Sociologický časopis* 1/2011, s. 9–32.

Lodge, Guy – Gottfried, Glenn (2011). *Worst of Both Worlds. Why First Past the Post no Longer works*. Institute for Public Policy Research. (http://www.ippr.org/images/media/files/publication/2011/05/Worst%20of%20Both%20Worlds%20Jan2011_1820.pdf, 1.3.2013).

Lynch, Peter (2003b). The Scottish Conservatives. In: Garnett, Mark – Lynch, Philip eds., *Conservatives in Crisis* (Manchester: Manchester University Press), s. 164 – 181.

Lynch, Philip – Garnett, Mark (2003). Conclusions: the Conservatives in crisis. In: Garnett, Mark – Lynch, Philip eds., *Conservatives in Crisis* (Manchester: Manchester University Press), s. 248 – 267.

- Lynch, Philip (2003a). Nationhood and identity in Conservative politics. In: Garnett, Mark – Lynch, Philip eds., *Conservatives in Crisis* (Manchester: Manchester University Press), s. 182 – 197.
- Mclean, Iain – Mcmillan, Alistar eds. (2009). *The Concise Oxford Dictionary of Politics* (New York: Oxford University Press).
- Morris, Nigel – Savage, Michael (2010). Clegg basks in his place in the sun. *The Independent* 17.4.2010, s. 6.
- Muir, Rick (2010). Coalition: A new era in British politics. *Public Policy Research* 1/2010, s. 17–22.
- New Labour Manifesto (1997). *New Labour because Britain deserves better* (<http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1997/1997-labour-manifesto.shtml>, 11.4.2013).
- Norton, Philip (2008). The Future of Conservatism. *The Political Quarterly* 3/2008, s. 324–332.
- Oliver, Jonathan – Smith, David (2010). Clegg nearly as popular as Churchill. *The Sunday Times* 18.4.2010 s. 1–2.
- Parminter, Kate – Sherlock, Neil (2010). The Liberal Democrats' journey into government. *Public Policy Research* 1/2010, s. 19–20.
- Parties and Elections in Europe (2013). United Kingdom 1945–2005 (<http://www.parties-and-elections.eu/unitedkingdom2.html>, 11.4.2013).
- Political Science Resources (2012a). 2010 General Election, Marginal Seats (<http://www.politicsresources.net/area/uk/ge10/conmaj.htm?>, 3.4.2013).
- Political Science Resources (2012b). 2005 General Election, Marginal Seats (<http://www.politicsresources.net/area/uk/ge05/maj.htm>, 6.4.2013).
- Political Science Resources (2012c). 2001 General Election, Marginal Seats (<http://www.politicsresources.net/area/uk/ge05/marginal.htm>, 6.4.2013).

Rallings, Colin – Thrasher, Michael (2007). *British Electoral Facts, 1832-2006* (Hampshire: Ashgate Publishing).

Riddell, Peter (2008). Tories shrug off Conway affair and strengthen lead in new opinion poll. *The Times* 5.2.2008, s. 2.

Riddell, Peter (2010). Clegg 'victory' turns the whole campaign on its head. *The Times* 16.4.2010, s. 11.

Richardson, Miranda (2010). Polls Suggest Cameron Wins Final Debate. *Sky News*. 30.4.2010 (<http://news.sky.com/story/775818/polls-suggest-cameron-wins-final-debate>, 4.4.2013).

Sanders, David et al. (2011). Simulating the Effects of the Alternative Vote in the 2010 UK General Election. *Parliamentary Affairs* 1/2011, s. 5–23.

The Telegraph (2010). Conservatives trail Labour in marginal seats, poll shows. 25.3.2010 (<http://www.telegraph.co.uk/news/election-2010/7521360/Conservatives-trail-Labour-in-marginal-seats-poll-shows.html>, 3.4.2010).

Threlfall, Monica (2010). The Purpose of Electoral Reform for Westminster. *The Political Quarterly* 4/2010, s. 522–536.

Watson, Roland (2010). Enter the outsider. *The Times*. 16.4.2010, s. 1.

Wintour, Patrick – Watt, Nicholas (2010). General election 2010: Knives out for Nick Clegg after polls boost. *The Guardian* 16.4.2010, s. 1.

YouGov (2010). Instant reactions: The final debate (<http://yougov.co.uk/news/2010/04/30/instant-reactions-final-debate/>, 4.4.2013).

Resumé

The outcome of the 2010 general election seemed to be a significant change of British two-party system which has been traditionally dominated by two main parties – Labour Party and Conservative Party. In 2010 none of the main parties had parliamentary majority, thus the government was formed by coalition of Conservative and Liberal Democrats. Some say British politics is in a transition into a three-party system.

One of the main aims of this thesis is to answer the question why the coalition has been formed? Which factors have influenced the 2010 election? I explained the effect of the first-past-the-post election system on the outcome of election, and I found out that geography bias matter a lot, as it does not shape the results of the parties in the same way but there are different conditions for individual parties. It means some party can get more seats in parliament for the same amount of votes than another party. I also explained the election behaviour during 2010 election through valence theory. It showed that voters decided for that party they viewed as the best in managing economy and perceived its leader as the best potential prime minister.

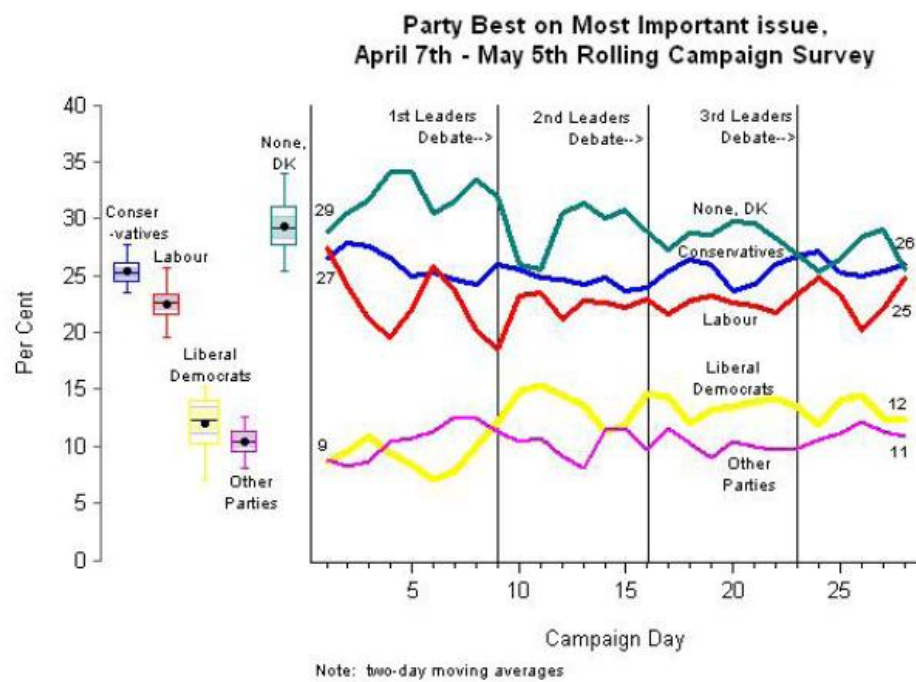
This work is also dealing with question what are the chances of it happening again. To find an answer, it was necessary to come back in history to the early 90's when Conservative Party lost its credibility to lead a government and manage the economic. Labour Party and their new leader Tony Blair used the opportunity to get closer to the voters and moved their policy to the political centre. They presented manifesto New Labour which accepted a lot from conservative economic policy and kept Labour's social policy that was popular among British society. New Labour became very successful and obtained strong support. Conservative Party failed in all attempts to create new agenda which could impress their voters as much as Labour's did. Their policy seemed to be exhausted and their leaders were not able to find any solution.

During this period Liberal Democrats have played a role of alternative party to the main ones. Even they did not hold any massive pre-election campaign. In constituencies there were not only two-party type contests but another types appeared. Especially the number of constituencies, where Liberal Democrats occupied either first or second place, has increased.

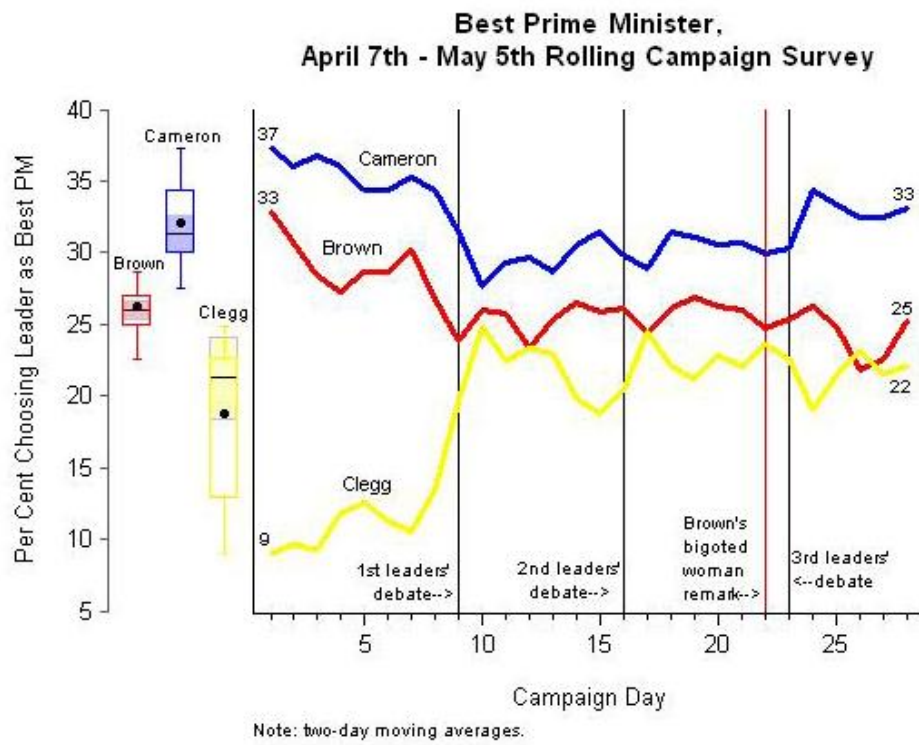
In conclusion, party system in United Kingdom is not clear two-party contest anymore, and people are more willing to vote for third parties. There is a possibility that coalition will be formed again is smaller, as Britain rejected AV election system in referendum in 2011, but some still exists. It depends a lot on how current coalition will be performing and who will be the winner of the next general election in 2015. Although, Conservative Party under leadership of David Cameron has restored trust among British society, it does not seem to be enough to gain such amount of votes which would secure majority in parliament. So the coalition could be more probable, if the winner of election were Conservatives.

Přílohy

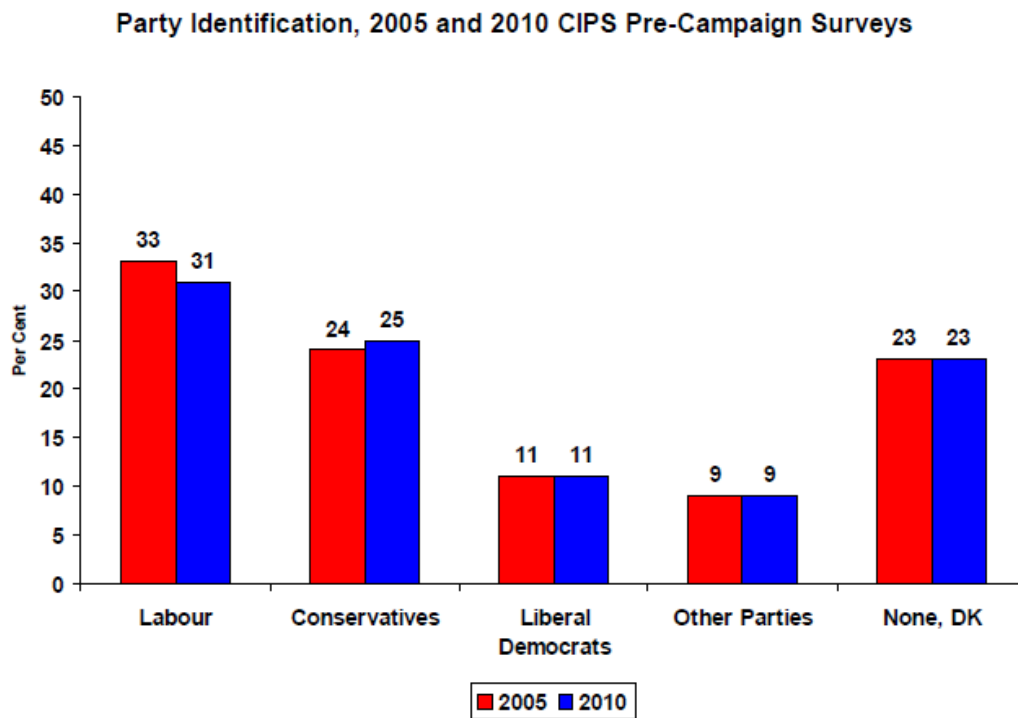
Graf č. 1 (zdroj: British Election Study, 2010: 27).

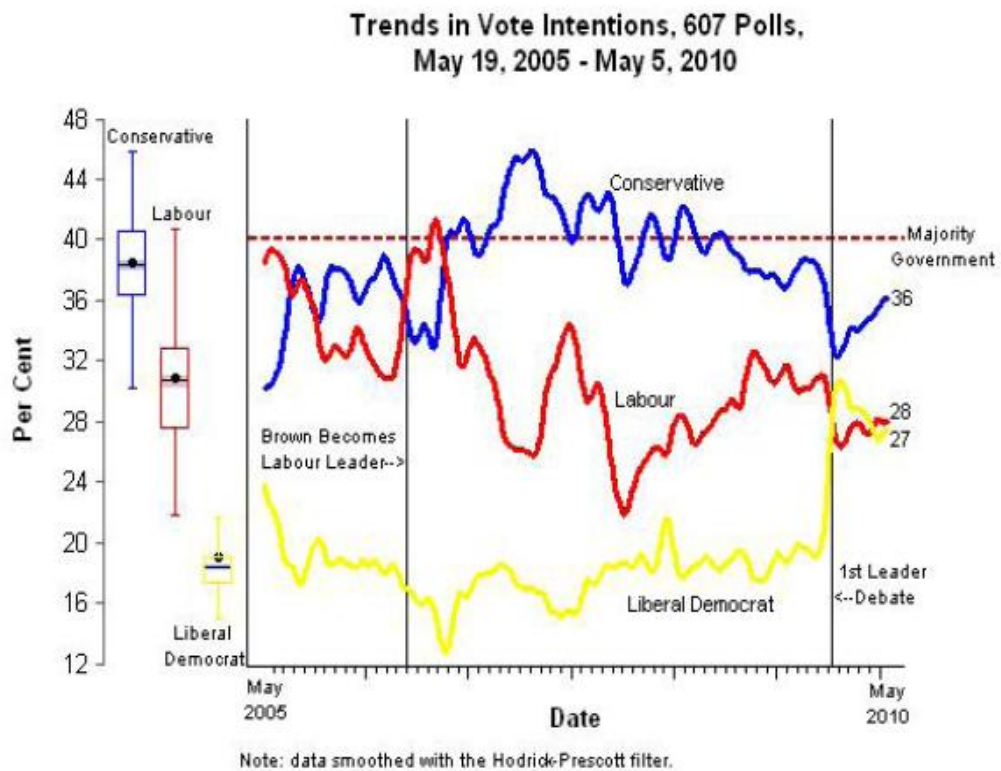
Graf č. 2 (zdroj: British Election Study, 2010: 13).

Graf č. 3 (zdroj: British Election Study, 2010: 9).

Graf č. 4 (zdroj: British Election Study, 2010: 8).

Tabulka č. 1 (zdroj: Johnston – Pattie, 2011: 18).

Table 1 The number of British constituencies in which different pairings of parties occupied first and second places at each post-1970 general election

	C:L	C:D	L:D	O	Total
1974 (February)	430	145	22	26	623
1974 (October)	448	104	14	55	623
1979	511	98	5	9	623
1983	287	282	52	12	633
1987	331	246	36	20	633
1992	415	161	14	43	633
1997	335	126	124	48	633
2001	413	99	60	45	633
2005	338	126	121	42	627
2010	286	203	95	45	629

C:L – Conservative and Labour; C:D – Conservative and Liberal Democrat; L:D Labour and Liberal Democrat; O – other